

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувачка випускової кафедри
_____ О.А. Хомерікі
« ____ » _____ 2022 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 054 «СОЦІОЛОГІЯ»
ООП «Соціологія»

Тема: Стереотипи дозвілєвої діяльності сучасної української молоді

Текст роботи містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Виконавець: студентка СЛ-411 Мотузка Таміла Анатоліївна

Керівник: доцент кафедри соціології та політології, кандидат соціологічних наук, Михайлич Олександр Володимирович

Нормоконтролер: _____ Стригуль М.В.

КИЇВ 2022

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 64 сторінки, 8 таблиць, 39 посилання на літературні джерела.

Об'єкт дослідження: стереотипи дозвіллевої діяльності сучасної української молоді.

Мета роботи: розбудова теоретичної моделі стереотипів дозвіллевої діяльності сучасної молоді на підставі новітнього емпіричного матеріалу.

Методи дослідження: компаративний, структурний, функціональний, аналітичний, анкетне онлайн-опитування, аналіз документів, типологізація, математичні методи.

Предмет дослідження: сучасний характер стереотипів дозвіллевої діяльності української молоді сьогодення.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

1. Провести концептуалізацію таких соціальних явищ як «дозвілля» та «дозвіллева діяльність».
2. Розглянути основні соціологічні підходи до вивчення дозвіллевої діяльності.
3. Описати стереотипи сучасної української молоді при організації дозвіллевої діяльності.
4. Виявити характер організації дозвілля сучасної молоді.
5. Описати досвід емпіричного вивчення дозвіллевої діяльності сучасної молоді в Україні.
6. Підвести підсумки проведеного власними зусиллями дослідження щодо організації дозвіллевої діяльності студентською молоддю ФЛСК НАУ.

Ключові слова: ДОЗВІЛЛЯ, ДОЗВІЛЛЕВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СТЕРЕОТИПИ, ВІЛЬНИЙ ЧАС, МОЛОДЬ.

ABSTRACT

Thesis contains: 64 pages, 8 tables, 39 references to published data.

Object of study: stereotypes of leisure activities of modern Ukrainian youth.

Objective: development of a theoretical model of stereotypes of leisure activities of modern youth on the basis of the latest empirical material.

Research: comparative, structural, functional, analytical, online survey, document analysis, typology, mathematical methods.

Purpose of the study: the modern nature of stereotypes of leisure activities of Ukrainian youth today.

To achieve this goal in the work of the following tasks:

1. Conceptualize such social phenomena as "leisure" and "leisure activities".
2. Consider the main sociological approaches to the study of leisure activities.
3. Describe the stereotypes of modern Ukrainian youth in the organization of leisure activities.
4. Identify the nature of the organization of leisure for modern youth.
5. Describe the experience of empirical study of leisure activities of modern youth in Ukraine.
6. Summarize the results of a study conducted by our own efforts on the organization of leisure activities for student youth NAU FLSK.

Keywords: LEISURE, LEISURE ACTIVITIES, STEREOTYPES, LEISURE, FREE TIME, YOUTH.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	10
1.1 Концептуалізація «дозвілля», «дозвіллевої діяльності»	10
1.2 Основні соціологічні підходи до вивчення дозвіллевої діяльності	15
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2.СТЕРЕОТИПИ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ’ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ.....	23
2.1 Стереотипи сучасної української молоді при організації дозвіллевої діяльності	23
2.2 Характер організації дозвілля сучасної молоді.....	29
Висновки до другого розділу	33
РОЗДІЛ 3.ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	35
3.1 Дослідження дозвіллевої діяльності сучасної молоді в Україні: вторинний аналіз.....	35
3.2 Програма соціологічного дослідження на тему: «Дозвіллева діяльність студентської молоді ФЛСК НАУ»	41
3.3. Аналіз результатів дослідження	52
Висновки до третього розділу.....	57
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процес стереотипізації поведінки є освоєнням середовища, і включення себе у вже створену суспільно визнану «картину світу». Стереотипна поведінка проявляється в усіх сферах життя людини, зокрема і в дозвілєвій діяльності. Дослідження дозвілля як соціального явища є досить актуальним на сьогоднішній день. Це обумовлюється рядом чинників, що стосуються як недостатньо вирішених теоретичних питань у соціологічній науці, так і конкретних практичних проблем у сучасному суспільстві. В умовах, коли з'являються нові форми співвідношення праці та дозвілля, можна спостерігати збільшення соціального значення дозвілля. Хоча дозвілля завжди займало важливе місце в структурі соціальної організації життєдіяльності, однак в нових умовах сьогодення з'являються додаткові підстави винести цю категорію як окремий напрямок проведення емпіричних досліджень, що спрямовані на з'ясування соціальної статистики та динаміки сучасного українського суспільства.

Особлива увага до вивчення організації дозвілля також спричинена змінами, що відбуваються як у світі в цілому, так і в українському суспільстві, зокрема, наприклад пандемія COVID-19 та інші видозміни соціуму. У зв'язку з трансформаціями, що модифікують об'єктивну реальність, змінюється зміст та структура дозвілєвої діяльності. Тому набуває все більшої актуальності питання, які саме підходи та методи соціологічної науки найбільш оптимально застосовувати при вивченні дозвілля. Вирішення зазначених питань пов'язано, насамперед, з подальшим розвитком таких галузей соціологічного знання як соціологія дозвілля та соціологія вільного часу.

Оскільки тема роботи звучить саме як «Стереотипи дозвілєвої діяльності сучасної української молоді», то варто зазначити, що вивчення дозвілля відбувається крізь призму соціологічного осмислення стереотипної поведінки, яка властива кожному. Вивчення стереотипів дозвілєвої діяльності сучасної

молоді є актуальною у зв'язку зі змінами суспільства та розвитку науки, що дозволяє нам розглядати вже існуючий об'єкт за допомогою нових методів.

Довідка про ступінь наукової розробки теми дипломного дослідження. Оскільки дозвілєва діяльність займає одну із основних форм життєдіяльності в суспільстві, то і відповідно увага дослідників до цієї теми є прикутою. Таким чином, вивченням питання організації та проведення дозвілля займалися та займаються такі науковці як О.Бойко, І.Ісаєва, Є. Б.Трегубов, О.Карпуніна, Н.Бабенко, О.Мартиненко, В.Дімова, І.Євтєєва, О.Кучер, Л.Коган, В.Лісовський, В.Суртаєва, В.Орлова, В.Скороходова, Л.Скокова, В.Піча, І.Петрова, О.Семашка, Н.Цимбалюк, Г.Щерба, Р.Яремкевич та ін.

Мета дослідження: розбудова теоретичної моделі стереотипів дозвілєвої діяльності сучасної молоді на підставі новітнього емпіричного матеріалу.

Завдання:

1. Провести концептуалізацію таких соціальних явищ як «дозвілля» та «дозвілєва діяльність».
2. Розглянути основні соціологічні підходи до вивчення дозвілєвої діяльності.
3. Описати стереотипи сучасної української молоді при організації дозвілєвої діяльності.
4. Виявити характер організації дозвілля сучасної молоді.
5. Описати досвід емпіричного вивчення дозвілєвої діяльності сучасної молоді в Україні.
6. Підвести підсумки проведеного власними зусиллями дослідження щодо організації дозвілєвої діяльності студентською молоддю ФЛСК НАУ.

Об'єкт – стереотипи дозвілєвої діяльності сучасної української молоді.

Предмет – сучасний характер стереотипів дозвілєвої діяльності української молоді сьогодення.

Методи дослідження. При вивченні соціологічних, соціально-філософських та психологічних праць зарубіжних та вітчизняних дослідників,

на основі *компаративістського, структурного, функціоналістського та аналітичного методів дослідження* було висвітлено різноманітні наукові погляди і підходи щодо вивчення поняття дозвілля та стереотипи.

Соціологічними методами даного дослідження стали *анкетне онлайн-опитування та вторинний аналіз результатів досліджень* за темою дослідження, а також метод *типологізації* для класифікації молоді за ознакою організації дозвілля. Також були використані *математичні методи* для обробки та інтерпретації даних.

Наукова новизна отриманих результатів. В ході написання дипломної роботи було зауважено, що при вивченні дозвіллевої діяльності найкраще використовувати інституційний підхід. Також з'ясовано, що вивченню стереотипів у сфері дозвілля увага не приділялась. Тобто об'єктом дослідження науковців було або саме дозвілля як феномен або якщо говорити про стереотипи, то увага була зосереджена в основному на гендерному аспекті. Таким чином, дослідження стереотипів дозвіллевої діяльності має наукову новизну, бо виявлено сучасний характер стереотипів дозвіллевої діяльності української молоді сьогодення.

Фактологічні джерела (емпірична база дослідження, відомча статистика тощо). Емпіричною базою для дослідження дозвіллевої діяльності молоді були звіти досліджень Cedos за підтримки Українського культурного фонду проведене у липні-вересні 2020 року, кількісні дані опитування Marketing and Media Index (ММІ), яке проводив Kantar Україна у 2019 році.

Фактологічною базою вивчення дозвіллевої діяльності сучасної української молоді були дані дослідження «Культурні практики населення України», яке було проведене громадською організацією «Демократичні ініціативи молоді» за фінансової підтримки Українського культурного фонду.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів. Розкриті в роботі положення та висновки про стереотипи дозвіллевої діяльності сучасної української молоді створюють передумови для подальшого вивчення даного

явища, та дослідження стереотипів зі ще одного предметного погляду, на який не звертали уваги дослідники.

Коротка довідка про структуру роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У вступі сформульовано мета й завдання роботи, визначені методи дослідження. У першому розділі «Теоретичні засади вивчення дозвіллевої діяльності» розглянуто різні підходи до вивчення дозвіллевої діяльності, а також проведено спробу концептуалізації таких соціальних явищ як «дозвілля» та «дозвіллева діяльність». У другому розділі «Стереотипи дозвіллевої діяльності як об'єкт соціологічного вивчення» розглянуто соціологічними засобами стереотипи сучасної української молоді при організації дозвіллевої діяльності, а також виявлено їх сучасний характер. Третій розділ присвячено власному дослідженню організації дозвіллевої діяльності студентами НАУ ФЛСК. А також досліджено емпіричного вивчення українськими організаціями дозвіллевої діяльності та культурно-дозвіллевих практик. У висновку підведені загальні підсумки дипломної роботи, визначені чергові завдання, які потребують подальшого вивчення, сформульовано основні рекомендації майбутньої роботи за темою. Список літератури містить 39 назви. У додатках представлені таблиці, що допомагають унаочнити дані наведені в роботі.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження представлені у вигляді тез у збірнику матеріалів конференції «Політ», а також у вигляді статті у збірнику наукових праць «Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики».

Мотузка Т.А. Концептуалізація понять «дозвілля», «дозвіллева діяльність» // — тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 18-20 травня 2022 р.) / [ред. кол.: Н.В.Ладогубець, А.М.Кокарева та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.:НАУ, 2022. –с.149 – 150.

Соціологічні підходи до вивчення дозвілля як соціального інституту /
О.В. Михайлич, Т.А. Мотузка // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії
та практики. – 2022. – № 93. – С. 150–157.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Концептуалізація «дозвілля», «дозвілльєвої діяльності»

Сучасне суспільство є складним соціальним утворенням. Воно зазнає різних трансформацій, викликів, загроз, які стосуються усіх сфер життєдіяльності людства. Однією з таких складових є дозвілля, яка не стала виключенням і також піддається впливу соціальних процесів. Дозвілля виступає у ролі задоволення таких потреб людства як гармонізація життя, реалізація творчого потенціалу, здійснення культурних запитів тощо.

Для того, щоб з найбільш повним розумінням досліджувати дозвілля, варто розумітися в цьому понятті, яке сконструйовано для опису об'єкта нашого дослідження, а також його різниці здавалося б зі схожими поняттями.

Спочатку було запропоновано такі версії термінів щодо дозвілля:

«Це частина вільного часу, що використовується для занять, які сприяють, в основному, відновленню фізичних, розумових та психічних сил людини» [31,с.86].

«Вільний від роботи час, на дозвіллі – вільний від справ.» [23].

«Вільний від праці час; час відпочинку.» [5].

«Вільний від обов'язкової діяльності час.» [8].

«Це час, що залишається у людини після реалізації усіх видів діяльності, продиктованих зовнішньою доцільністю. Інакше кажучи, дозвілля – часовий період, звільнений від обов'язкових і непорушних справ.»[7].

«Під дозвіллям розуміємо сукупність занять, за допомогою яких відбувається відновлення фізичних, розумових і психічних сил людини. Але час дозвілля – це і час розвитку особистості.»[27].

«Дозвілля виступає соціокультурним резонатором змін загальної соціальної системи і всіх підсистем суспільства і є певним відображенням можливостей його розвитку, виявленням його життєдіяльності. Воно доповнює

уявлення про соціальний образ суспільства, допомагає зрозуміти міру його духовності і перспективності» [37].

«1) вільний, незайнятий час; 2) дозвілля – як вільна діяльність; 3) дозвілля – як стан чи психологічне переживання.»[14].

«це заняття людини у вільний час як особлива потреба і цінність, яка реалізується у сферах обслуговування: в культурі – фільми читання, вистави; відносно здоров'я – відпочинок, фізичні заняття; спілкування; діяльність у взаємодії і самоцілі; потреба у майстерності – самоосвіта, володіння діяльністю; потреба у розвагах – свято, бездіяльність.» [25].

При дослідженні літературних джерел можна зауважити, що розуміння терміну «дозвілля» є неоднозначним. Але в той же час прослідковується ряд суттєвих рис. При аналізі енциклопедичних джерел бачимо, що дозвілля як явище виступає складовою часового циклу буття, яка визначає розподіл часу особи на зайнятий роботою та неробочий. Дозвілля це ще специфічна діяльність, що спрямовується на відновлення людиною своїх фізичних сил, дії людини у вільний від громадської чи домашньої праці час, за допомогою чого вона може відновити свої сили та здатність працювати, розвивати, удосконалювати ті здібності, що не можливо покращити під час трудової діяльності.

Аналізуючи наукове тлумачення «дозвілля» як соціального явища можна виокремити численну кількість підходів, що в свою чергу ускладнює розуміння його сутності. Соціологи підкреслюють, що дозвілля – це відчуття свободи, необов'язковості, можливості вільного вибору, не узвичаєної діяльності.

Потрібно звернути увагу, на такі положення:

- «дозвілля» як соціального явище розглядають в контексті вільного часу
- акцентується увага на тому, що це діяльність, що здійснюється на власного рішення
- зазвичай дозвіллю протиставляють працю [28].

Також варто наголосити на тому що термін «дозвілля» не дорівнює терміну «вільний час». У словнику термін «вільний час» трактується так: «частина соціального, позаробочого часу, яка вивільнена від невідкладних справ і є «часом свободи», простором вільної діяльності і розвитку особистості» [31,с.51]. Таким чином, наше прагнення нарешті концептуалізувати ці два соціальних явища, можна зауважити, що дозвілля розглядають в контексті вільного часу, що виступає його змістовним виміром.

Положення, на яких практично здійснюється дозвілля є дозвіллева діяльність. Дозвіллева діяльність є певним соціальним простором де особистість може проявити та реалізувати себе, здійснити власний вибір відповідно до своїх внутрішніх переконань, потреб, цінностей.

З точки зору О. Бойка дозвіллева діяльність є способом існування та розвитку соціальної дійсності, проявом соціальної активності, а також відображенням і трансформуванням навколишнього світу [4, с. 40].

І. Ісаєва зазначає, що дозвіллева діяльність – це свідомо активна діяльність людини, що спрямовується на задоволення потреб у пізнанні власної особистості й навколишнього світу. Вона здійснюється в час вільний від праці [13].

Б. Трегубов вважає, що дозвіллева діяльність є сукупністю видів діяльності, які мають зв'язок із задоволенням культурно-відновлюваних потреб, таких як відпочинок, розваги, духовний розвиток тощо [34, с. 7].

Дозвіллева діяльність має свою специфіку, яка обумовлюється такими обставинами як характер праці та вік особистості.

Якщо звернутися до тлумачного словника української мови, то побачимо таке визначення дозвіллевої діяльності: «спосіб буття людини у вільний час, який не суперечить загальноприйнятим соціальним нормам, сприяє самопізнанню, самовизначенню, самореалізації, самоосвіті, самовихованню та всебічному розвитку особистості» [5, с. 234].

В. Воловик обґрунтував дозвіллеву діяльність з наукової точки зору як одну із базових видів діяльності поруч з такими видами діяльності як ігрова,

трудова та навчальна. Він називає такі специфічні особливості дозвіллевої діяльності:

- головним структурним елементом будь-якої діяльності є її дійсний мотив – необхідність особистості в процесі цієї діяльності, а наслідком виступає її здійснення;
- вона може бути багатоманітна за своїм змістом;
- у порівнянні з іншими видами діяльності, мета і зміст яких знаходяться всередині цієї діяльності, мета і зміст дозвіллевої діяльності обираються особистістю відповідно до його морального розвитку і культурного рівня;
- дозвіллева діяльність може носити різний характер: соціально-корисний, соціально-нейтральний, бути замкнутою в системі вузько згрупованих цінностей і набувати соціально-заперечуючий, асоціальний характер [7, с.8].

Відмінність дозвіллевої діяльності від інших видів діяльності особистості полягає в тому, що вона здійснюється відповідно до потреб та з метою отримання задоволення, відпочинку, розради тощо. Обираючи певний вид дозвіллевої діяльності особистість підсвідомо орієнтується на власні соціальні цінності, звичаї, а сутність дозвіллевої діяльності в свою чергу реалізує життєву мету та завдання людини, наприклад, таких як отримання нових знань на вмінь, формування норм поведінки, засвоєння культурних цінностей тощо [38].

Отже, у даному тексті було проведено спробу концептуалізувати поняття «дозвілля» та «дозвіллева діяльність» з'ясовано, що ці поняття не є тотожними, бо не є тотожними ті соціальні явища, котрі вони мають розкрити через зміст поняття. Вони існують в такій залежності: дозвілля – частина вільного часу, яку людина використовує з користю для відновлення життєвих ресурсів. Дозвіллева діяльність виступає засадами на яких власне дозвілля реалізується практично. Також дозвіллева діяльність є культуротворчим процесом, що стимулює розвиток творчої індивідуальності, створює умови для виявлення та

задоволення свободи вибору дозвіллевих потреб та інтересів і утвердження на цьому підґрунті системи цінностей особистості.

Стосовно нашої спроби здійснити концептуалізацію дозвілля як соціального явища, то скористаємося працею В.І. Кузнецова, співробітника відділу теорії пізнання Інституту філософії НАНУ, що має назву «Поняття та його структура». Він обґрунтував, що ця структура має так складові: атрибути, функції та стосунки. Вище вже було зазначено таке:

В науковій літературі наявні такі версії термінів щодо дефініції дозвілля:

«Це частина вільного часу, що використовується для занять, які сприяють, в основному, відновленню фізичних, розумових та психічних сил людини» – це атрибут;

«Під дозвіллям розуміємо сукупність занять, за допомогою яких відбувається відновлення фізичних, розумових і психічних сил людини» – це функція;

«Дозвілля виступає соціокультурним резонатором змін загальної соціальної системи і всіх підсистем суспільства і є певним відображенням можливостей його розвитку, виявленням його життєдіяльності. Воно доповнює уявлення про соціальний образ суспільства, допомагає зрозуміти міру його духовності і перспективності» – це стосунки.

Вважаю, що спроба концептуалізувати дозвілля як соціального явища є успішною бо поняття «дозвілля» постає наразі як теоретичний конструкт, за змістом, як мінімум, має три як необхідні, так і достатні компоненти, що стосуються всіх предметів в обсязі цього поняття [15].

1.2 Основні соціологічні підходи до вивчення дозвіллевої діяльності

У соціологічній науці дозвілля визначають як частину вільного часу, що використовується для занять, які сприяють, передусім, відновленню фізичних, розумових та психічних сил людини. Складовими дозвільної діяльності є:

- культура споживання, що має індивідуальний характер (читання газет, журналів, книг, перегляд телепередач, слухання радіо тощо);
- культура споживання публічно-видовищного характеру (відвідування театрів, кіно, концертів, музеїв, виставок тощо);
- спілкування;
- фізичні заняття;
- розваги та ігри;
- пасивний відпочинок [31, с.86]

Сутність вивчення дозвілля в соціологічній науці є з'ясування його соціальної сутності в межах вільного часу. Вільний час розглядається як той час, котрий людина може витратити для свого особистого усестороннього розвитку. Соціологічний підхід передбачає аналіз всієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на характер і зміст вільного часу.

При вивченні явищ дозвілля та вільного часу можна використовувати як макросоціологічний, так і мікросоціологічний підходи.

У межах макросоціологічного підходу, дозвілля вивчається як соціальна система, що визначає культурно-дозвіллеву поведінку різних соціальних спільнот та окремої особистості, а також формування культурної політики. Мікросоціологічний підхід, вивчаючи дозвілля як інтеракцію індивідів у процесі культурних відносин різного змісту та характеру, є спрямованим на визначення ролі соціально-культурної взаємодії як основи цілісності соціального життя [36].

Серед напрямків макросоціологічного підходу, насамперед, варто виділити:

- структурний функціоналізм (Т.Парсонс, Р.Мертон, Г.Спенсер, Е.Дюркгейм);
- конфліктуалізм (К. Маркс, М. Вебер, Р. Дарендорф).
- У межах мікросоціологічного підходу виділяють:
- символічний інтеракціонізм (Дж.Мід, І.Гофман, Г.Блумер, Т.Шибутані, А. Леві-Строс)
- феноменологічна соціологія (А.Шюц, М.Шелер, К.Мангейм).

У парадигмі структурного функціоналізму, який був заснований американськими соціологами Толкотом Парсонсом і Робертом Мертоном, вивчення різних соціальних процесів, інститутів, явищ чи самого суспільства відбувається шляхом розгляду як об'єкта, що має свою власну структуру та складається із структурних одиниць та елементів, які її власне утворюють.

З точки зору функціонального підходу вивчаються способи функціонування елементів, які знаходяться у зв'язку з цілим. Можна зазначити, що ці підходи соціологічного знання дали основу для вивчення питання дозвілля. Тож, у рамках функціоналістських теорій його можна розглядати як соціальний процес, який має свою структуру та виконує низку функцій та дисфункцій.

У межах конфліктологізму виокремлюють такі положення:

- соціальні системи за своїм змістовним наповненням містять протиріччя;
- у ході свого існування соціальні системи прагнуть видозмінюватися;
- розглядаючи основу соціального життя, можна виокремити непримиримі інтереси, в зв'язку з чим конфлікт є постійним станом будь-якої соціальної системи;
- соціальні конфлікти швидше мають позитивний вплив у суспільстві, оскільки він сприяє адаптації до трансформацій, з'являється щось нове, у результаті чого отримуємо прогрес;
- без соціального контролю конфлікти, які існують у соціальному просторі можуть призвести до соціальних проривів та знищення соціальної системи;

- у питанні профілактики та кращому способі розв'язання конфліктів соціологія відіграє ключову роль.
- При розгляді напрацювань німецького соціолога Ральфа Дарендорфа, можна виокремити чотири положення, які, будучи антитезами положенням структурно-функціонального аналізу, можливо використовувати при вивченні дозвілля:
 - процес постійних змін є характерним для кожного суспільства;
 - соціальні конфлікти є наявними у всіх сферах суспільного життя;
 - кожний елемент у суспільстві слугує його об'єднанню та трансформаціям;
 - насильство одних членів суспільства над іншими є базою кожного суспільства

Таким чином, з точки зору конфліктологічного підходу, дозвілля вивчається як явище, що має класово-структуровану природу, при цьому культурно-дозвілльєве середовище є проявом соціальної нерівності. Також дозвілля як складовий елемент суспільного життя сприяє змінам та цілком може бути джерелом конфлікту.

Розглянемо напрямки у межах мікросоціологічного підходу. Одним із них є символічний інтеракціонізм, що спрямований на подолання протиставлення людини й суспільства, а також намагається запобігти розгляду їх як окремих автономних підсистем, що притаманно структурному функціоналізму. У ході досягнення поставленої мети, представники символічного інтеракціонізму, доходять висновку, що соціальне все ж таки переважає індивідуальне в людині. Дані твердження можна побачити у напрацюваннях американського соціолога Джорджа Міда та його послідовників. Прихильники символічного інтеракціонізму відзначають, що визначальною категорією в соціологічній науці виступають такі поняття як «соціальний процес» або «соціальний акт», що ідентифікується як безперервний розвиток та зміни. Саме взаємодія індивідів між собою в групі та в суспільстві є змістом соціальних процесів.

Решта явищ, об'єктів, процесів тощо, виступають як наслідок процесу взаємодії.

Визначення суспільства Гербертом Блумером як символічної взаємодії людей, колективів і груп є ще однією предметною точкою зору в межах символічного інтеракціонізму. Блумер зазначає, що суспільство містить в собі багатоманітні види дій та поведінки індивідів. Дослідник створив таку модель людської взаємодії, зміст якої полягає в наступному: індивід – це центральна фігура, яка постійно виконує дії та взаємодії. Таким чином увага цього Блумер була зосереджена передусім на динаміці людського життя, трансформаціях та модифікаціях, що в ньому відбуваються.

Таким чином, за допомогою інтеракціонального підходу можна відобразити індивідуальне серед соціального саме через соціальну сутність дозвілля. У даному контексті дозвілля також може розглядатися як один із способів інтеракції індивідів та як одна із форм духовності.

Ще один напрям – це феноменологічна соціологія, що, будучи різновидом розуміючої соціології, передбачає вивчення духовних змістів. Вона насамперед спрямована проти позитивізму й натуралізму, які при осмисленні сутності суспільних явищ, прагнули їх аналізувати з точки зору їхньої подібності з явищами природи. Представникам феноменологічної соціології притаманне осмислення соціального світу у його людському бутті, з характерними йому уявленнями, цілями та мотивами індивідів. У рамках цієї концепції суспільство розглядається як явище, що безперервно видозмінюється та поновлюється у ході духовної взаємодії людей. Одну з провідних ролей у функціонуванні цього напрямку має австрійський та американський соціолог Альфред Шюц. Відповідно до його поглядів, соціальний світ є сформованим сенсом, адже усім соціальним явищам це властиво.

Є підстави стверджувати, що в соціологічній науці вивчення дозвілля найбільш доцільно здійснювати в межах інституційного підходу, оскільки процеси інституціоналізації найактивніше проходять у рамках культурно-дозвіллевих систем, що являють собою в кожному окремому випадку

сукупність закладів та організацій, діяльність яких спрямована на відпрацювання нових принципів методів та форм культурно-дозвіллевих взаємодій [12].

Основою інституційного підходу є положення, згідно з яким, роль суспільства базується на створенні інституту дозвілля, який має стати сприятливим культурно-дозвіллевим середовищем з численними організаціями, в рамках яких власне і реалізуються функції дозвілля. Соціальний контроль у суспільстві може здійснюватися за допомогою стимулювання, підтримки або гальмування певних дозвіллевих відносин. В той же час ті культурні норми, що були засвоєні особистістю в ході дозвіллевих практик визнаються цінністю, а також можуть відігравати позитивну роль при розподілі соціальних благ та визначенні місця у соціальній ієрархії суспільства. Дозвілля вивчається як система соціальних відносин, сукупність соціальних норм та культурних зразків, форми культурної поведінки, узвичаєна мережа установ, що відповідають соціальній структурі суспільства.

Функціонування соціального інституту дозвілля – це утвердження чіткої системи соціальних статусів та ролей. Процес інституціоналізації культурно-дозвіллевої діяльності завжди містить в собі наповненість соціальними зв'язками, які в свою чергу не мають чітко окреслених інституційних статусів та прийнятих суспільством параметричних ознак статусно-рольової системи [12].

Розглядаючи зазначені підходи до вивчення суспільства можна спробувати визначити, який із них підхід найбільш доцільно використовувати при вивченні дозвілля в українському суспільстві.

Ми живемо в час, коли явище дозвілля фактично сформувалося в інститут дозвілля. В ході свого розвитку, процес організації дозвілля пройшов різні рівні еволюції, в межах яких дозвілля видозмінювало свої форми, а також залежало від впливу різних соціальних чинників. Варто підкреслити, що цей процес продовжує відбуватися в умовах сьогодення.

Оскільки дозвілля пройшло інституціоналізацію, є підстави вважати, що найбільш доречно вивчати його саме з точки зору інституційного підходу. У рамках цього підходу можна виокремлювати функції дозвілля, відстежувати нові форми та тенденції, знаходити дотичні з соціальним контролем елементи, виділяти індивідуальні характеристики.

Варто також зазначити, що інституційний підхід містить збалансовані елементи інших макросоціологічних та мікросоціологічних підходів. Тому є підстави охарактеризувати інституційний підхід як інтегративний при вивченні дозвілля як соціального явища та інституту. Тож на сучасному етапі розвитку соціологічної науки інституційний підхід дає можливість максимально повно та різносторонньо досліджувати дозвілля як соціальне явище та як соціальний інституту.

Висновки до першого розділу

Під час роботи над першим розділом була проведена спроба концептуалізації «дозвілля» та «дозвіллевої діяльності» як соціальних явищ, а також коротко окреслено такий термін як «вільний час», що безпосередньо пов'язаний з понятійним апаратом дослідження. Також розглянуто трактування даних термінів різними дослідниками, виокремлено основні положення, які є спільними для всіх визначень. Описано специфічні властивості дозвіллевої діяльності, а також вказано на відмінність від інших видів діяльності. Отже, дозвілля – це вільний від трудової діяльності час, під час якого людина може обирати діяльність на власний розсуд. А засадами на яких здійснюється та реалізується дозвілля виступає дозвіллева діяльність. Також варто підсумувати, що дозвіллева діяльність виступає специфічним соціально-культурним феноменом, який є одним із важливих у формуванні молоді та її соціалізації. На його основі особистість може формувати нові навички, вміння, само розвиватися, а також реалізовувати потребу у відпочинку та відновленні соціально важливих ресурсів.

У межах першого розділу було проаналізовано основні соціологічні підходи до вивчення дозвіллевої діяльності. Напрямки, в межах яких можна розглядати поняття дозвіллевої діяльності поділяються на два основних: макросоціологічний та мікросоціологічний. Тож, крізь призму таких напрямків було розглянуто такі підходи як структурний функціоналізм, конфліктуалізм, символічний інтеракціонізм, феноменологічна соціологія та інституційний. Так, з точки зору структурно-функціонального підходу дозвілля розглядається як феномен, що має власну структуру, що складається з одиниць та елементів, що її утворюють. Функціоналістів цікавлять способи функціонування елементів дозвілля, які знаходяться у зв'язку з цілим. Конфліктуалісти розглядають дозвіллеву діяльність як соціальне явище, що має класово-структуровану природу і є одним із підґрунть для нерівності в соціумі. Вивчення дозвіллевої діяльності з точки зору символічного інтеракціонізму дозволяє виокремити

індивідуальні особливості серед соціальних. Також у рамках даного підходу дозвіллева діяльність є однією з форм взаємодії індивідів. За допомогою феноменологічної соціології дозвіллеву діяльність можна розглядати як форму буття.

Підхід, на якому було загострено увагу – інституційний, він містить збалансовані елементи макросоціологічного та мікросоціологічного напрямків. У рамках цього підходу можна виокремлювати функції дозвілля, відстежувати нові форми та тенденції, знаходити дотичні з соціальним контролем елементи, виділяти індивідуальні характеристики. Інституційний підхід також являється інтегративним, оскільки дозвіллеву діяльність можна розглядати як соціальний інститут та явище, а також дозволяє виокремлювати функції, нові елементи та тенденції.

Таким чином дозвіллеву діяльність можна трактувати з різних сторін, зосереджуючи увагу на її домінантних рисах та характеристиках.

РОЗДІЛ 2.

СТЕРЕОТИПИ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ

2.1 Стереотипи сучасної української молоді при організації дозвіллевої діяльності

Люди давно використовують слово «стереотип» у повсякденному житті, традиційно трактуючи його в сенсі як шаблон, схема, на основі яких людина оптимально в певному сенсі здійснює якусь діяльність, так зазначав у своїй книзі «Соціологія стереотипів» А.В. Меренков [18]. Термін «стереотип» увійшло у суспільно-політичний західний дискурс завдяки У. Ліппману, який застосував його в описі своєї концепції громадянської думки ще в 1922 р. До цього З. Фрейд, Г. Лебон, Е. Фром проводили власні дослідження стереотипів. А ще Ф. Бекон на початку XVII століття, розглядав терміни, що дуже дотичні за сенсом до стереотипу. Це так звані ідоли, а саме: роду, печери, ринку, театру. Але Ф. Бекон наголошував саме на тому, що ідоли є саме вадами людського бачення світу. Він говорив, що ідоли роду і печери були вродженими і властиві людській природі, а ринку і театру вважав набутими в ході інтелектуального розвитку індивіда.

Отже, ці напрацювання стали підґрунтям для появи і розвитку поняття «стереотип», що має складну структуру. Проте дефініція проста: це усталене ставлення до подій, вироблене на основі порівняння їх з внутрішніми ідеалами, а застосування сприяє економії ресурсів в процесі оцінювання моделей середовища та майбутнього рішення щодо дії в ньому.

Люди використовують стереотипи задля економії власних ресурсів, як швидший шлях до розуміння чогось. Якщо сприйняття того чи іншого явища, не вимагає поглибленого розуміння чи більш широкого предметного розкриття, то цілком раціонально застосувати стереотипний спосіб мислення.

Зокрема, такий спосіб мислення має місце прояву при організації дозвіллевої діяльності.

Дозвіллева діяльність одна з найважливіших сфер життєдіяльності для сучасної молоді людини, адже вона виконує ряд важливих функцій, що пов'язані з адаптацією до сучасної культури, соціуму, тенденцій тощо.

Будь-яка діяльність особистості, зокрема вільно здійснювана, характеризується певною повторюваністю, адже суспільство і все те, що оточує молодь надає певний напрямок та варіанти проведення дозвілля. Список варіантів проведення дозвіллевої діяльності визначається різними факторами, зокрема освітою, статтю, віком, традиціями та звичаями, національністю тощо. Тож залежно від цих факторів дозвіллева діяльність різних груп молоді обмежується чіткими рамками. Наприклад, бідна та багата особистості матимуть різні варіанти проведення своєї дозвіллевої діяльності.

Якщо говорити про сучасну молодь, то варто зазначити, що на вибір дозвіллевої діяльності значний вплив має мода, популярність певної діяльності та актуальні тенденції в соціумі. Залежно від цих чинників, формується зміст та спрямованість варіантів проведення дозвілля, але зазвичай людина цього не помічає або не надає суттєвого значення. Таким чином через певний час будь-яка діяльність починає трансформуватися в стереотип, зокрема і дозвіллева. Індивід в свою чергу починає відтворювати засвоєні зразки поведінки в сфері дозвілля, і як результат стає механізмом відтворення стереотипів.

На сучасному етапі розвитку соціологічного знання, стереотипізація дозвіллевої діяльності рідко стає предметом дослідження. Причиною цього є те, що рівень регламентації в робочий значно перевищує той, що виникає при дотриманні моди чи формуванні звичок під час дозвіллевої діяльності. Регламент при організації дозвіллевої діяльності не вимагає від особистості ідентичного відтворення способів відпочинку, самореалізації, розвитку. Людина у даній сфері діяльності має більше можливостей зміни та обрання виду занять. До прикладу, замість гри в телефоні чи за комп'ютером, можна почитати книгу, або прогулятися з друзями. Таким чином, вільний час є тим

простором життєдіяльності особистості, де існує більша варіативність вибору занять, аніж при виконанні непорушних обов'язків. Але, навіть за умови, що людина має свободу вибору занять у вільний час, це не призводить до частих змін виду дозвіллевої діяльності. Доволі часто особистість піддається впливу звичних форм дозвілля.

Ще одна важлива характеристика дозвіллевої діяльності, якій недостатньо приділяється увага при вивченні – це прагнення особистістю отримати яскраві, позитивні емоції від занять, якими вона займалася. Виконання робочих чи домашніх обов'язків не обумовлюють обов'язкове отримання позитивних відчуттів, а дозвілєва діяльність може забезпечити даний запит, що і робить її привабливою.

Через те, що кожна людина має індивідуальну або сформовану в силу життєвих обставин та досвіду систему отримання задоволення від певних дій у вільний час, то стереотипи, що виникають у ньому, відтворюються в першу чергу у зв'язку з тим, що людина прагне розслабитися, відпочити та отримати радість вже відомим та перевіреним способом. Тобто людина, не обмежена у виборі занять, але в силу економії ресурсів обирає стереотипний шлях реалізації дозвілля, який вже є перевіреним. В момент, коли людині починає набридати навіть найприємніший спосіб відпочинку, розваги, релаксації – починається руйнування старих стереотипів та формування нових.

Під вивченням стереотипів дозвіллевої діяльності розуміється дослідження стійких переваг видів відпочинку, розваг, саморозвитку тощо, що формуються системою отримання людиною позитивних емоцій. Ця система визначається природною схильністю особистості до певних форм задоволення, а також загальним комплексом механізмів, які застосовувались при вихованні з раннього дитинства, коли відбувалось освоєння способів дозвіллевої діяльності.

В сучасному світі, де людська праця в більшості механізована чи автоматизована, вільний час буквально перестає бути тією сферою, де відновлюються втрачені на роботі ресурси. У сфері вільного часу так само як і в сфері дозвілля перш за все відбувається різноманітне використання психічних

сил. Лише в момент відпочинку виникає потреба в іншому застосуванні цих сил, шляхом зміни способу формування та реалізації емоції, почуттів, думок від регламентованого до вільного. В цей час дозвілля перетворюється на простір де можливий раціональний пошук занять, які дозволяють отримати та відчути позитивні емоції з максимальною реалізацією індивідуальних задатків та здібностей особистості. Але існують випадки, коли індивід отримує позитивні емоції, задоволення під час трудової діяльності. Тоді він продовжує дану діяльність у вільний час. Саме в таких випадках «народжуються» трудоголіки, для яких робота після регламентованих завдань є відпочинком.

Втім відсутність перемикання на інші види діяльності врешті-решт породжує психічну втому. Таким чином, вільний час перетворюється на сферу, де можна отримати нові емоції та відпочити. Важливо, щоб нові, позитивні емоції виникали в процесі пошуку варіантів отримання задоволення в індивідуальному випадку, а не були результатом копіювання зразків, що нав'язуються зовнішнім середовищем, модою, тенденціями тощо. Тоді дозвіллева діяльність буде сферою вільного вибору, творчості та свободи людини.

Так, основна проблема сучасного розвитку дозвіллевої діяльності полягає в подоланні стандартизації, яка виникає в результаті маніпуляції її змістом та спрямованістю тих, хто має високий дохід від вироблення стійких стереотипів у даній сфері. Такі стереотипи дозволяють розгорнути систему рекламування та нав'язування певних напрямків, послуг, товарів, а врешті-решт ідей та поглядів на різні події та процеси, що відбуваються в соціумі.

Повністю аргументовано говорити про те, що працюють як економічні так і політичні механізми вироблення стереотипів зовні у сфері дозвіллевої діяльності, найчастіше за допомогою ЗМІ. Отож, фактор матеріальної вигоди визначає частоту включення реклами у фільми, розважальні передачі, блоги тощо, які демонструють по телебаченню чи Інтернет площадках. Також варто зазначити, що у таких рекламних кампаніях застосовують усі головні закони формування стереотипів свідомості: періодичність повторювання, бажання

викликати позитивні емоції, застосування коротких висловлювань, посилення на потреби людини.

Утворення такого стереотипу є складним механізмом. Його успіх залежить від таких чинників: домінуючої концепції дозвіллевої діяльності в суспільстві та особистої активності індивіда, який при плануванні свого дозвілля хоче отримати максимум задоволення від тих джерел, що доступні кожному.

У більшості людям властива потреба зайняти себе певною справою, адже бездіяльність в результаті стає причиною апатії та нудьги. У сучасному світі існують такі способи форми проведення вільного часу, які тільки створюють ілюзію зайнятості. Серед них в першу чергу можна назвати перегляд соціальних мереж (та будь які інші способи задіявання смартфона) та перегляд телебачення. Дані форми проведення дозвілля дозволяють економити ресурси на тому, щоб зайнятися чимось в активній формі. У цьому контексті зручно реалізовувати вільний час без будь-якого чіткого плану саморозвитку.

Ще один важливий аспект у сфері організації дозвіллевої діяльності полягає в наявності адикції від об'єктів потягу, про яку зазначають психологи. Така залежність формує відповідну звичку як форму реалізації та існування стереотипу. Він характеризується тим, що у ньому виникає чітка схема підпорядкування суб'єкта детермінуючим його поведінку об'єкту. Таким чином, засвоюється особлива форма духовного рабства від якого людині важко позбутися та перейти до активних форм діяльності після навчання, домашньої роботи [18].

Таким чином, стереотипна поведінка проявляється у всіх сферах життєдіяльності людини. За її допомогою людина економить власні ресурси та адаптується до соціуму, засвоює механізми та правила, що властиві середовищу, в якому вона перебуває. Створені шаблони та схеми у суспільстві дозволяють оптимально здійснювати людині в певному сенсі якусь діяльність. Людина може використовувати вже існуючі стереотипи соціуму, або в ході свого життя формувати власні. У результаті пошуку оптимального варіанту

проведення дозвілля, людина таким чином формує власні стереотипи. В процесі реалізації дозвіллевої діяльності та отриманні відповідних емоцій, людина може змінювати свої уподобання, і тоді старі стереотипи руйнуються, а нові створюються. Також ще один феномен, який з часом може проявлятися – це адиктивна поведінка по відношенню до пасивних форм дозвіллевої діяльності, адже йдучи легшим шляхом задоволення потреб відпочинку, потім важко перейти до активних форм зайнятості.

2.2 Характер організації дозвілля сучасної молоді

Дозвілля – це одна із важливих сфер життєдіяльності особистості. Кожен має потребу у відпочинку відповідно до класифікації потреб людини різними дослідниками, зокрема А. Маслоу. Відповідно до його напрацювань дозвілля можна віднести до природних потреб, які людина задовольняє в першу чергу, адже вони відносяться до первинного рівня. Якщо детальніше розглянути питання дозвілля, то можна зрозуміти, що потреба у відпочинку викликається втому. Це може бути як фізична так і психічна перевантаженість організму. Дозвілля передбачає простір де людина може «перезавантажитися», розслабитися, отримати необхідні ресурси для подальшої діяльності.

Тож, потреба у відпочинку першочергово обумовлюється біологічною природою людини, його фізіологією, а також різними викликами з боку суспільства. Також варто зазначити, що необхідність відпочинку поєднується з необхідністю в активності. У життєдіяльності людей ці потреби мають свій налагоджений цикл чергування: активність – відпочинок.

Таким чином, серед усього часу людини обов'язково має бути період для фізіологічного відпочинку, який дозволить повністю розслабитися та відновити енергію.

Відпочинок – сукупність видів діяльності, в процесі яких задовольняються соціальні, духовні та інші нематеріальні потреби людини, поновлюються її фізична, розумова, нервова енергія тощо, розвиваються особистісні якості. Сукупність видів діяльності в процесі В. об'єднують у дві підгрупи: 1) активна – фізичні та розумові види такої діяльності; 2) пасивна – відвідування кінотеатрів, перегляд телепередач тощо [31,с.49].

Виходячи з визначення «відпочинку» та вище вказаного, ми розуміємо, що фізіологічний відпочинок – це спосіб відновлення життєвих сил та функцій людини. Але таке трактування відпочинку ми не можемо пов'язувати з дозвіллям. Доцільніше розглядати дане поняття в широкому сенсі. Відпочинок можна реалізовувати через різні дозвілльєві форми, які можуть бути як

активними так і пасивними, але вони дозволяють не лише відновити фізіологічні резерви, а й заповнити соціально-культурні ніші особистості.

Таким чином, розглядаючи дозвілля ми звертаємося до різних дотичних понять та сфер життєвого простору людини, зокрема відпочинку та вільного від роботи часу.

Зосереджуючи увагу на організації дозвілля молоддю варто зауважити, що ця категорія населення має свої особливості та характеристики. Молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, пізнавальні, психічні, культурно-освітні та інші особливості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення її внутрішніх сил і соціальних властивостей. Молодь тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших вікових груп, перебувають у стані формування і становлення[31,с.183].

Увагу особливостям проведення часу дозвілля молоддю в сучасних соціокультурних умовах приділяли такі дослідники як Р.М. Азарова, А.О. Басиля, О.С. Батнасунов, Н.В. Рибаківа, В.Я. Азарова та інші. Базуючись на структурно-функціональних характеристиках О.С.Батнасунов називає типи дозвіллевої діяльності, що властиві молоді: розвивальний, розважальний, домашній, суспільно-політичний та руйнівний. Автор стверджує, що між цими типами існує тісне взаємопроникнення, яке дозволяє реалізовувати основні соціальні функції дозвілля, такі як компенсаційна, що соціалізує; гедоністичну функцію спілкування, творчої самореалізації та розвитку особистих якостей. Важливе значення в процесі створення умов, що є необхідними для розвитку та самореалізації особистості відіграє реалізація вищезгаданих функцій.

Молодь характеризується тим, що особливості їх соціокультурного середовища транслиуються в дозвіллевій сфері. Порівняно з іншими віковими групами, організація дозвілля молоддю відрізняється переважанням активних форм та їх різноманітністю.

О.С. Батнасунов зазначає, що у ставленні до організації дозвілля сучасною молоддю відбулися значні зміни. Вони полягають у ціннісних

орієнтаціях, покоління 60–80 років ХХ ст. робили пріоритет на праці, і під час організації дозвілля спрямовували сили на підготовку до наступної праці. Сучасна молодь орієнтується на цінності дозвілля, яке є орієнтиром при виборі роботи. Для покоління зумерів в першу чергу важливо їх емоційний стан та саморозвиток, тому й роботу вони обирають відповідно до цих критеріїв.

Таким чином, можна підсумувати, що дозвілля, його зміст, форми та види спрямовує особистість до самовизначення в різних сферах життєдіяльності. Дозвілля сучасної молоді характеризується процесом формування вузько спрямованих субкультур, що обумовлюються диференціацією та автоматизацією соціальних інститутів, а також залученням особистості до різних соціальних груп. Про формування молодіжних субкультур, що носять дозвіллевий характер, можна говорити як про наслідок об'єднання молодіжних груп при спільній організації дозвілля [2, с.13].

Сьогодні дозвілля є пріоритетною сферою життєдіяльності молоді. Залежно від отримання задоволення в даній сфері, оцінюється загальна задоволеність життям молоддю.

При дослідженні дозвіллевих стереотипів, які безумовно впливають на особливості організації даної діяльності молоддю, О.А. Басилая виділила такі їх характеристики як: 1) відтворення в першу чергу того, що забезпечує прийняття індивіда однолітками. Саме тому, молодь піддається впливу моди, характерне поширене наслідування, та орієнтація на тренди. Яскраво це можна прослідкувати при зміні кумирів серед музичних виконавців чи інших інфлюенсерів. Такий хід подій, з одного боку, стає причиною зміни змісту стереотипу, а з іншого – його збереження та бажання бути в ногу із часом та останніми трендами, і як наслідок не втрачати приналежність до «своєї групи»[1]. 2) Орієнтація на колективне проведення дозвілля, що забезпечить неформальне міжособистісне спілкування. 3) Постійне перетинання видів діяльності, у яких переважає відтворення своїх фізичних і духовних ресурсів. Це корелюється з тим, що молодь, в силу свого віку активно здійснює пізнавальну діяльність. В першу чергу вона спрямовується на отримання нових

знань, стосунків, спілкування, почуттів, тощо. 4) Великий вибір способів проведення часу, адже в бюджеті вільного часу є вдосталь місця, який не обтяжений різними заняттями, наприклад, сімейними обов'язками, пошуком роботи чи місця проживання тощо.

Дозвілля молоді являє собою динамічну систему, що спрямована на задоволення потреб особистості і знаходиться під впливом соціокультурних умов життя. На особистісний розвиток особистості під час дозвілля має негативний вплив комерціалізація суспільства. Вона спрямовує індивіда на стереотипізацію дозвілля, та надання переваги розвагам замість духовного розвитку. Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що дозвілля молоді відрізняється особливостями, які є результатом соціокультурних змін суспільства. Відповідно до цих особливостей можна сформулювати типологію дозвіллевої діяльності молоді, її функціональні та змістовні характеристики [39].

Отже, дозвілля є однією з головних складових життєдіяльності сучасної молоді. Ця сфера життя молоді людини є не просто однією з ланок, а виступає потребою. Дозвілля можна характеризувати як один із способів задоволення природної потреби у відпочинку, а також як потреби в саморозвитку та самореалізації, дивлячись в якому сенсі ми розглядаємо даний феномен. Особливостями організації дозвілля сучасною молоддю виступають типи дозвіллевої діяльності та стереотипи, що властиві даній віковій групі. Також до особливостей організації дозвілля варто віднести підхід сучасної молоді до пріоритетів у житті, адже для сучасної молоді важливий їх емоційний стан та задоволеність власним життям. Саме тому, організація дозвілля має задовольняти відповідні запити особистості, наприклад, бути прийнятним малою групою, в якій знаходишся, релаксувати, саморозвиватися тощо.

Висновки до другого розділу

При написанні другого розділу було поставлено завдання описати стереотипи сучасної української молоді при організації дозвілля, а також виявити особливості самої організації дозвілля.

Тож, внаслідок аналізу необхідної наукової літератури, спрямованої на вивчення стереотипів, молоді та дозвілля вдалося розкрити наступні аспекти.

Перш за все стереотипна поведінка властива всім людям у більшій чи меншій мірі у всіх сферах життєдіяльності, зокрема і в дозвіллевій. Такий тип поведінки дозволяє людині економити власні ресурси при реалізації своїх потреб.

Другий момент, на який звертаємо увагу, полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку соціологічного знання мало уваги приділяється вивченню стереотипів дозвіллевої діяльності, адже рівень її регламентації є нижчим в порівнянні з іншими сферами життєдіяльності, зокрема робочою.

По-третє, для молоді властиве формування та набуття власних стереотипів, їх недовготривалість в силу змін тенденцій та заміна одних стереотипів іншими.

Також у сфері дозвілля є великі ризики адикції до пасивних форм дозвіллевої діяльності.

Стосовно особливостей організації дозвілля молоддю варто зазначити наступне:

- на організацію дозвілля впливають дозвіллеві стереотипи;
- молодь орієнтується на задоволення власним життям та свій емоційний стан;
- має місце вплив соціокультурного середовища особистості на вибір дозвіллевих практик;
- орієнтація молоді на новинки, тенденції та моду в дозвіллевій сфері;
- дозвілля для молоді є потребою.

Таким чином, у другому розділі було описано стереотипи дозвіллевої діяльності сучасної української молоді, а також виявлено особливості при організації дозвілля.

РОЗДІЛ 3.

ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1 Дослідження дозвіллевої діяльності сучасної молоді в Україні: вторинний аналіз

Для вторинного аналізу було обране дослідження «Культурні практики населення України», яке було проведене громадською організацією «Демократичні ініціативи молоді» за фінансової підтримки Українського культурного фонду. Дослідження було спрямоване на вивчення не лише молоді та їх культурно-дозвіллевих практик, а населення в цілому. Але в цьому і є недоліки вторинного аналізу, що цілі дослідника не завжди співпадають із напрямком знайденого дослідження. Та не зважаючи на це, у даному аналізі увага буде зосереджена на молоді.

Під час проведення даного дослідження автори здійснили порівняльний аналіз культурних практик населення України, з'ясували особливості запитів та культурних потреб різних соціальних груп, визначили залежність популярності дозвіллевих практик від таких чинників як вік, стать, тип населеного пункту.

Дослідження було проведено влітку 2021 року. Методологія дослідження: телефонне опитування з вибіркою 1800 респондентів, похибка становить 2, 6%. Також було проведено 24 фокус-групові дослідження в ключових регіонах України [9].

Тож, у ході дослідження, автори дійшли висновку, що українців можна поділити умовно на шість типів відповідно до того, як вони проводять дозвілля.

Респондентам були поставлені запитання про кількість прочитаних книг, чи відвідують вони концерти, чи подорожують, відвідують концерти, музеї, масові заходи та театри. Відповідно до результатів відповіді, які були отримані при постановці згаданих запитань, українців і поділили на 6 груп. Таким чином

було виокремлено такі сегменти: читачі, тусовщики, неактивні, мандрівники Україною, мандрівники за кордон, традиціоналісти.

У звіті наведено характеристики кожної з групи. Ті, хто надають перевагу мандрівкам за кордон переважно проживають у великих містах. Вікова категорія даного сегменту становить 40-49 і 50-59 років. Даний сегмент переважно складають керівники, підприємці та службовці. Якщо порівнювати рівень доходу даної групи з іншими, то варто зазначити, що він є вищим, ніж у інших. На організацію та проведення дозвілля люди з даного сегменту витрачають більше 5 тис. грн. на місяць. Ще декілька характеристик даної групи зі слів дослідниці: «Вони люблять подорожувати за кордон, також віддають перевагу активному дозвіллю, читають книги і на відміну від інших груп досить часто ходять до театрів і відвідують концерти. Тому що вони можуть собі це дозволити, маючи відповідний фінансовий рівень».

Наступна група, яку розглянемо це мандрівники Україною. Даний сегмент переважно складають люди з невеликих міст та смт. Вікова категорія 40-49 і 50-59 років. Найбільше серед даної групи службових та найманих працівників, також є підприємці та пенсіонери. Рівень доходів даного сегменту – середній, але в порівнянні з попереднім сегментом – нижчий. Сума, яку готові витратити представники даної групи становить від 1000 до 5000 гривень на місяць. Характеристика від авторки, Катерини Настоящої: «Мандрівники Україною схожі за своїми вподобаннями дозвіллевих практик з мандрівниками за кордон, проте частіше за них відвідують кінотеатри, дивляться фільми вдома і захоплюються творчістю» [9].

Наступна категорія, якій дали назву «тусовщики». Саме ця категорія населення **містить в собі найбільше молоді**. Розглянемо детальніше. Представники даного сегменту переважно проживають у великих та середніх містах. Рівень їх доходів є середнім або нижче середнього. Вікова категорія, що переважає: 18-29 і 30-39 років. Утворюють даний сегмент у більшості студенти, само зайняті особи, наймані працівники та зайняті в домашньому господарстві.

Авторка дослідження надала таку характеристику даній групі: « Вони значно більше за мандрівників полюбляють зустрічі з друзями, відвідують кінотеатри і слухають музику. Найбільше ж їм до вподоби активне дозвілля. Полюбляють відвідувати зони відпочинку і атракціони, а також більше за інших грають в азартні ігри. А от читання книг, відвідування театрів, музеїв і екскурсії їх цікавлять значно менше. Також менше за інших вони займаються творчістю й мало цікавляться громадською роботою» [9].

Наступний сегмент – традиціоналісти. Дану групу складають особи віком 30-39 і 40-49 років, **мало молоді** і людей старше 60 років. Місце проживання в основі: великі та середні міста. Рівень доходу у порівнянні з групами «тусовщики», «читачі» та «мандрівники Україною» є вищим, але нижчий від «мандрівників за кордон». Дану групу складають підприємці та службовці – в основній масі, само зайняті, керівники, пенсіонери – периферія. Характеристика від авторів дослідження сформульована наступним чином: «Традиціоналісти значно більше порівняно з попередніми групами відвідують театри і читають книги. Також активно вони відвідують музеї, виставки і концерти. Трохи більше за інші групи вони займаються громадською роботою. А от луна-парки і азартні ігри їх мало цікавлять. Зменшений у них інтерес, порівняно з іншими групами, і до активного дозвілля та зустрічей з друзями»[9].

Такий сегмент як «читачі» переважно становлять люди старшого віку, **невелика кількість молоді**. Місце проживання – середні та малі міста. Витрати на дозвілля є мінімальними і становлять від 500 до 1000 гривень на місяць. Сегмент «читачі» складають службовці, пенсіонери, наймані працівники та зайняті в домашньому господарстві. Більшість має вищу освіту.

«Основна дозвіллева практика читачів – це читання книг. А от активним дозвіллям і зустрічам з друзями вони приділяють ще менше часу порівняно з попередніми групами. Як і традиціоналісти, читачі трохи частіше ніж мандрівники і тусовщики відвідують театри. А от кінотеатри вони відвідують

менше за попередні групи. Також вони частіше за інших займаються творчістю і розгадують кросворди», зазначила співавторка дослідження [9].

Ще один сегмент – «неактивні». Його складають люди у віці 50+, пенсіонери, наймані працівники та само зайняті, що проживають в селах та смт. Дозвіллеві практики, яким надають перевагу – це перегляд фільмів вдома, відвідування місцевих концертів, менше читання. Основу даного сегменту складають люди з середньою освітою та низьким рівнем доходів.

«Неактивні українці переважно проводять своє дозвілля перед ТВ, а також частіше за інших сидять в мережах. Мало, порівняно з іншими групами вони і читають, а також долучаються до активного дозвілля. Проте значно більше за інші групи люблять розгадувати кросворди і відвідують місцеві концерти», - зазначила Катерина Настояща [9].

Розглянемо детальніше дозвіллеві практики, які є популярними серед українців. Тож, найпопулярніші форми дозвілля в Україні – це активне дозвілля, зустрічі з друзями, а також - читання книг і перегляд фільмів удома.

На 5-му місці за популярністю знаходиться відвідування кінотеатрів. Шоста позиція – це дозвіллева практика, яка обумовлена сучасними умовами та змінами соціуму, а саме перегляд соцмереж. Варто зауважити, що незважаючи на короткий період існування даної дозвіллевої практики, вона є активно використовуваною серед різних верств населення. Також можна сказати, що дана форма дозвілля не є тимчасовою, а скоріше вона входить у буденність.

Якщо розглядати практики саме культурного дозвілля, то перше місце належить читанню книг, друге – відвідуванню кінотеатрів. Популярність же інших практик культурного дозвілля є меншою.

Розглянемо розподіл за відповідями респондентів: «відвідування театрів відзначили лише 15% опитаних, концертів - 14%. Таким же рівнем популярності користуються і екскурсії містом, а також - слухання музики. Музеї і виставки, як улюблений вид дозвілля, назвали ще менше респондентів – усього 7%. Важливо відзначити, що інтерес до культурного дозвілля – прерогатива жіночої статі. Так, жінки більше читають, частіше, ніж чоловіки,

відвідують театри, а також - музеї і виставки, і долучаються до екскурсій містом», - такі дані наведені в звіті ГО «Демократичні ініціативи».

Якщо розглядати питання витрат на дозвілля, то маємо наступні результати: «одна чверть опитаних витрачали від 100 до 500 грн. на місяць на своє дозвілля до карантину. Друга чверть можуть похвалитися витратами від 500 до 1000 гривень. Трохи менше чверті витрачали від 1000 до 5000 гривень, більше ж 5000 гривень витрачала лише мала частка опитаних. Нічого не витрачали на своє дозвілля лише 9% опитаних. Сумарно тих, хто витрачав малі суми до 500 гривень і витрачав до 100 грн. – одна третина респондентів».

Варто зазначити, що дане дослідження проводилось під час карантину, який вплинув на працевлаштованість, фінансове становище і відповідно розподіл фінансів. Майже третина опитаних зазначає, що витрати зменшилися. Але разом з тим $\frac{1}{4}$ респондентів зазначали про збільшення витрат, а також $\frac{1}{2}$ респондентів вказували на те, що їх витрати не змінилися.

У звіті також було вказано на перешкоди при організації культурно-дозвілєвої діяльності. Третина опитаних зазначає, що в них не вистачає часу, а саме власна зайнятість, заклопотаність. Менше ніж $\frac{1}{4}$ зазначили, що їм нічого не заважає, але їх не цікавлять види дозвілля, що пов'язані з культурною діяльністю. $\frac{1}{4}$ зазначає, що їм не вистачає коштів на такі види культурно-дозвілєвих практик. Лише незначна частка опитаних вважає основною перешкодою далеку відстань до закладів культури [9].

Канали інформування. Переважна більшість респондентів зазначає, що дізнаються про культурні заходи та події в Інтернеті. Ще $\frac{1}{3}$ опитаних вказують, що дізнаються інформацію від друзів чи знайомих. Варто зазначити, що ще має місце реклама з телебачення – про цей канал інформування вказали $\frac{1}{4}$ опитаних. Самостійно пошуком інформації про культурно-дозвілєві заходи займається незначна частина українців, серед них переважно жінки.

Повертаючись до реклами, варто вказати, що жінки переважно звертають увагу на вуличну рекламу, шукають інформацію самі, в ході спілкування з

друзями, знайомими, при перегляді соцмереж. Чоловіки звертають увагу на теле- та радіо- реклами, а також порівняно із жінками частіше із місцевої преси.

Зосередимо увагу на молоді, адже саме даний сегмент населення є об'єктом дослідження. Тож, молодь і люди вікових груп 30-39 і 40-49 років найбільше дізнаються про культурні події з соцмереж.

Оцінки динаміки розвитку культурної сфери в Україні. Жителі всіх регіонів країни вказують на те, що прослідковуються позитивні тенденції у культурно-дозвілєвій сфері, а саме зазначають, що стало більше українського кіно, українських книг, українських фестивалів тощо. Найбільше увагу зосереджують на розвитку українського кінематографу. Про позитивну динаміку зазначають жителі заходу країни.

Респонденти півночі країни також здебільшого й в цілому позитивно оцінюють культурні зміни в Україні, підкреслюючи, зокрема, сенс і значення соціальних мереж для розвитку і поширення надбань української культури. Серед жителів сходу та півдня країни спостерігається певна поляризація думок. Частина з них також відмічає позитивні зміни в українській культурі та активно їх підтримує. Проте є частина і тих, хто не тільки не бачить позитивних зрушень, а й навіть вважає ці зміни негативними, такими, що поляризують українське суспільство і створюють напруження [9].

Таким чином, в ході вторинного аналізу дослідження «Культурні практики населення України», яке було проведене громадською організацією «Демократичні ініціативи молоді», можна виокремити такі основні моменти з приводу дозвілєвої діяльності молоді та їх характеристики:

- молодь відносять до сегменту «тусовщиків», які проводять своє дозвілля активно;
- незначна кількість молоді представлена в сегментах «традиціоналісти» та «читачі»;
- канали інформування, які найчастіше використовує молодь при пошуку культурно-дозвілєвих практик – соціальні мережі.

3.2 Програма соціологічного дослідження на тему: «Дозвіллева діяльність студентської молоді ФЛСК НАУ»

Проблемна ситуація.

Гносеологічний аспект: дозвіллеву діяльність зазвичай розглядають крізь призму вільного часу, не завжди зважаючи на те, є він чи немає. Наголошують увагу на тому, що це індивідуальний вибір, який здійснює особа при організації дозвіллевої діяльності. Сучасність створює нові умови і нове розуміння того як потрібно проводити та вивчати дозвілля. Відповідно з'являються нові дозвіллеві практики і підходи до організації дозвіллевої діяльності, зокрема молоддю. Варто зазначити, що наразі недостатньо відомо про організацію дозвіллевої діяльності молоддю, яким чином вона організовує вільний час. Чи це пасивний відпочинок вдома, чи можливо більш активний та різноманітний відпочинок поза межами оселі.

Предметний аспект полягає в протиріччі уявлень, які існують в освітній сфері, зокрема в ФЛСК про те, яким чином молодь має організовувати дозвіллеву діяльність, з одного боку, та реалізація дозвіллевої діяльності в умовах сучасності, яка трактує свої правила, з іншого боку.

Наукова проблема з соціологічної точки зору полягає в складності вибору методу проведення опитування:

- 1) онлайн анкетування – швидше, дешевше, простіше та забезпечує високий рівень анонімності, але існує імовірність низького рівня відповіді на запит анкетування;
- 2) опитування face to face забезпечує вищий рівень проходження опитування, але існують труднощі з доступністю респондентів.

Мета дослідження: виявити тенденції дозвіллевої діяльності студентів НАУ ФЛСК.

Завдання дослідження:

- визначити які види дозвіллевої діяльності обирають студенти ФЛСК при організації дозвілля;

- з'ясувати, що впливає на вибір дозвіллевих практик студентами;
- визначити типи студентів за вибором дозвіллевої діяльності;
- з'ясувати чи існує кореляційний зв'язок між спеціальністю студента та вибором дозвіллевої діяльності;

Об'єкт дослідження: студентська молодь Національного авіаційного університету (НАУ) факультету лінгвістики та соціальних комунікацій (ФЛСК).

Предмет дослідження: дозвіллева діяльність студентської молоді ФЛСК НАУ.

Теоретична інтерпретація понять.

Дозвілля час – частина вільного часу, що використовується для занять, які сприяють, в основному, відновленню фізичних, розумових та психічних сил людини. Складовими дозвільної діяльності є: культура споживання, що має індивідуальний характер (читання газет, журналів, книг, перегляд телепередач, слухання радіо тощо); культура споживання публічно видовищного характеру (відвідування театрів, кіно, концертів, музеїв, виставок тощо); спілкування; фізичні заняття; розваги та ігри; пасивний відпочинок [31,с.86].

Молодь – суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, пізнавальні, психічні, культурно-освітні та інші особливості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення її внутрішніх сил і соціальних властивостей. М. тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших вікових груп, перебувають у стані формування і становлення. Характеристикою М. та виявом її головної соціальної якості є ступінь досягнення нею соціальної суб'єктивності, ступінь засвоєння суспільних відносин та інноваційної діяльності. Як певний етап життєвого циклу, молодість є біологічно універсальною, але її конкретні вікові межі, соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу й залежать від суспільного ладу, культури і властивих тому чи іншому суспільству особливостей соціалізації. У багатьох країнах діє законодавство, яке передбачає встановлення вікових меж молодості, створення

умов для соціального становлення та розвитку молоді, забезпечення правових, соціально-економічних і політичних гарантій здійснення цього процесу тощо. Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді належать громадяни віком від 14 до 35 років [31,с.183].

Культура 1) технологія догляду, поліпшення, ушляхетнення тілесно-духовних сил, уподобань і здібностей людини, а отже, ступінь їх розвитку; відповідно розрізняють культуру тіла, культуру душі і духовну культуру (вже від Цицерона йдеться про філософію як культуру духу); 2) сукупність способів і прийомів організації, реалізації та поступу людської життєдіяльності, способів людського буття; 3) сукупність матеріальних і духовних надбань, що відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини, втілених у результатах продуктивної діяльності [31,с.153].

Соціальна структура [лат. structura – будова, розташування, порядок] – сукупність відносно сталих, упорядкованих зв'язків між елементами системи, а саме: соціальними спільнотами, класами, групами, верствами, інститутами, статусами, ролями тощо. У соціальній структурі (далі С.с.) відображаються істотні характеристики (функціональні, інституціональні, стратифікаційні, соціально-групові, соціально-територіальні та ін.) соціальної системи на даному етапі її розвитку; вона є своєрідною формою, у межах якої реалізуються різноманітні соціальні зв'язки, взаємодії і відносини. Виділяють соціально-класову, соціально-демографічну, професійно-кваліфікаційну, етнічну, освітню, територіальну та інші структури [31,с.260].

Цінність – особливе ставлення, внаслідок чого потреби та інтереси людини або соціальної групи переносяться на речі, предмети, духовні явища, надаючи їм визначальні соціальні властивості [26,с.88].

Ціннісні орієнтації – соціальні цінності, які поділяються особою, виступають метою життя і основними засобами їх досягнення і тому набувають функції найважливіших регуляторів соціальної поведінки індивідів [26,с.89].

Вільний час – частина соціального, позаробочого часу, яка вивільнена від невідкладних справ і є «часом свободи», простором вільної діяльності і розвитку особистості. У соціологічному аналізі вільний час (далі В.ч.) слід відрізняти поняття «сутність В.ч.» і «зміст В.ч.». Сутність В.ч. полягає у вільній діяльності, яка означає, насамперед, наявність часового простору, вільного від необхідних, невідкладних справ, свідоме прагнення людини опанувати цей час, самостійно (з певною мірою поміркованості) вибрати варіант імовірної дії, вміння досягти поставленої мети, і, безумовно, саму дію, що є суб'єктивним змістом діяльності. Сутність В.ч. становить усталену якість, яка зберігається у всіх змінах В.ч., його ж зміст за обсягом є ширшим поняттям аніж сутність і містить у собі не лише сутність В.ч., але й усі інші зв'язки, притаманні даному феномену. Зміст В.ч. є більш плинним і змінним, ніж його сутність. Єдність і співвідношення сутності і змісту В.ч. полягає в тому, що вільна діяльність може бути справжнім виявом свободи, якщо вона спрямована на розвиток особистості, а формування якої можливе лише в умовах вільної діяльності [31,с.51].

Відпочинок – сукупність видів діяльності, в процесі яких задовольняються соціальні, духовні та інші нематеріальні потреби людини, поновлюються її фізична, розумова, нервова енергія тощо, розвиваються особистісні якості. Сукупність видів діяльності в процесі В. об'єднують у дві підгрупи: 1) активна – фізичні та розумові види такої діяльності; 2) пасивна – відвідування кінотеатрів, перегляд телепередач тощо [31,с.49].

Сфера соціальна – одна з найважливіших сфер суспільного життя (поруч з економічною, політичною та духовною, з якими вона тісно функціонує і взаємодіє), яка охоплює інтереси індивідів, соціальних груп, класів, націй, відносини суспільства і особистості, умови праці і побуту, здоров'я, відпочинку, раціонального використання позаробочого, в тому числі і вільного часу; характеризується певною самостійністю, сталістю і цілісністю. Соціальна сфера (далі С.с.) є соціальним простором відтворення реального повсякденного життя, розвитку і самореалізації соціальних суб'єктів (особистості, групи,

спільноти). Структура С.с. складається з трьох взаємопов'язаних частин: 1) соціальної структури суспільства; 2) соціальної інфраструктури; 3) соціальних потреб, інтересів, очікувань, мотивів і стимулів [31,с.259].

Соціальний простір – це територія, на якій відбувається взаємодія спільнот, індивідів, яким притаманний міський спосіб життя та яких об'єднують колективні уявлення. Також соціальному простору властива як цілісність, так і внутрішня диференціація [16].

Споживання — це процес задоволення потреб матеріальними і духовними благами. Саме споживання породжує мотивацію до праці. Воно передбачає використання суспільного продукту для задоволення певних потреб і є кінцевою ознакою суспільного відтворення [16,с.158].

Гіпотези:

Нульова гіпотеза: студенти соціально-поведінкових наук та філологічних наук однаково організовують дозвілєву діяльність.

Робочі гіпотези:

- студенти першого та останнього курсу навчання мають однакові уподобання дозвілєвих практик;
- студенти (чоловіки та жінки) мають однакову кількість вільного часу
- студенти, що проживають в гуртожитку та студенти, що живуть в іншому місці (оренда квартири, з батьками тощо) однаково проводять вільний час.

Метод збору емпіричних даних: онлайн анкетування.

Дизайн вибірки. Генеральну сукупність складає 1129 осіб, саме така кількість студентів навчається на факультеті лінгвістики та соціальних комунікацій (далі – ФЛСК) НАУ. Всього на факультеті існує сім спеціальностей, але станом на 2022 рік, маємо наповненість студентів на шести з них:

«Філологія» (ФЛ): шифр галузі – 03, галузь знань – гуманітарні науки , код спеціальності – 035 = 375 осіб;

«Психологія» (ПС): шифр галузі – 05, галузь знань – соціальні та поведінкові науки, код спеціальності – 053 = 352 особи ;

«Політологія» (ПЛ): шифр галузі – 05, галузь знань – соціальні та поведінкові науки, код спеціальності – 052 = 72 особи;

«Соціологія» (СЛ): шифр галузі – 05, галузь знань – соціальні та поведінкові науки, код спеціальності – 054 = 80 осіб;

«Документознавство та інформаційна діяльність» (ДК): шифр галузі – 02, галузь знань – культура і мистецтво, код спеціальності – 029 = 122 особи;

«Соціальна робота» (СР): шифр галузі – 23, галузь знань – соціальна робота, код спеціальності – 231 = 128 осіб.

На першому курсі навчається триста сорок чотири студента, що розподілені наступним чином: ФЛ = 110 студентів; ДК = 57 студентів; ПЛ = 30 студентів; СЛ = 9 студентів; СР = 41 студент; ПС = 97 студентів.

На другому курсі навчається двісті вісімдесят один студент, що розподілені таким чином: ФЛ = 90 студентів; ДК = 22 студента; ПЛ = 26 студентів; СЛ = 22 студента; СР = 26 студентів; ПС = 96 студентів.

На третьому курсі навчається двісті одинадцять студентів, що розподілені наступним чином: ФЛ = 68 студентів; ДК = 17 студентів; ПЛ = 16 студентів; СЛ = 17 студентів; СР = 27 студентів; ПС = 66 студентів.

На четвертому курсі навчається двісті двадцять чотири студенти, що розподілені таким чином: ФЛ = 91 студент; ДК = 18 студентів.; СЛ = 25 студентів.; СР = 26 студентів; ПС = 64 студенти.

На п'ятому курсі навчається шістдесят дев'ять студентів, що розподілені так: ФЛ = 16 студентів; ДК = 8 студентів; СЛ = 8 студентів; СР = 8 студентів; ПС = 29 студентів,

У додатках до роботи надано дані щодо статевої пропорції студентів ФЛСК НАУ за спеціальностями [Додаток А] та загальної статевої пропорції ФЛСК НАУ [Додаток Б].

Всього на факультеті лінгвістики та соціальних комунікацій навчається 1129 осіб, серед яких: 260 чоловік та 869 жінок. Тому для того, щоб обчислити

обсяг вибіркової сукупності скористаємося формулою $n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}}$ [24,с.78].

Таким чином, обсяг вибірки при величині похибки у 5 % ($\Delta = 0,05$), дорівнюватиме 295 осіб. Проаналізувавши дані генеральної сукупності за спеціальністю, маємо наступний розподіл [Додаток В]. При аналізі даних генеральної сукупності статевої пропорції отримуємо наступний вибірковий розподіл [Додаток Г]. Визначення вибіркової сукупності чоловіків ФЛСК НАУ [Додаток Д]. Визначення вибіркової сукупності жінок ФЛСК НАУ [Додаток Ж]. Розрахунок вибіркової сукупності чоловіків [Додаток З]. Розрахунок вибіркової сукупності жінок [Додаток К].

Організаційний план дослідження.

Етап підготовки до польового дослідження: 24.03.2022 – 11.04.2022.

Етап польового дослідження: 15.04.2022 – 15.05.2022.

Аналіз результатів дослідження і підготовка звіту: 18.05.2022 – 29.05.2022.

Етап підготовки до польового дослідження

1. Складання програми соціологічного дослідження. (24.03.2022)
2. Складання проекту вибірки (26.03.2022)
3. Створення онлайн анкети за допомогою google forms. (1.04.2022)
4. Проведення пробного дослідження (2.04.2022)
5. Аналіз даних і результатів пробного дослідження (6.04.2022-8.04.2022)
6. Внесення коректив у програму, методичні документи відповідно до підсумків пробного дослідження (9.04.2022)
7. Створення фінальної анкети. (11.04.2022)

Етап польового дослідження

1. Узгодження організаційних питань. (15.04.2022)
2. Проведення польового дослідження (18.04.2022- 04.05.2022)
3. Підготовка первинних даних до її опрацювання та обробка на комп'ютері. (05.05.2022)

4. Розробка інструкції для вибракування неправильно заповнених анкет (06.05.2022)
5. Розробка інструкції щодо кодування відкритих питань (08.05.2022)
6. Кодування відкритих питань (09.05.2022)
7. Обробка первинних даних. (11-15.05.2022)

Аналіз результатів дослідження і підготовка звіту

1. Аналіз результатів дослідження і підготовка попереднього звіту.(18-23.05.2022)
2. Науково-практичне обґрунтування попереднього звіту, висновків і рекомендацій за підсумками дослідження (24-26.05.2022)
3. Доопрацювання і затвердження остаточного звіту, висновків і рекомендацій за підсумками дослідження (27-29.05.2022)

Інструментарій дослідження.

Анкета «Дозвіллева діяльність студентської молоді ФЛСК НАУ»

Доброго дня! Прошу вас взяти участь у соціологічному опитуванні, для написання дипломної роботи. Опитування стосується організації дозвільної діяльності студентами. Анонімність відповідей гарантована. Опитування не займе більше 5 хвилин.

Прохання відповідати на запитання анкети з погляду довоєнного часу (до24.02.2022 року).

1. Вкажіть ваш вік

1. 17-18
2. 19-20
3. 21-22
4. 23 і більше

2. Вкажіть вашу стать

1. Чоловік
2. Жінка

3. Відмітьте на якому курсі ви навчаєтесь

1. 1

2. 2
3. 3
4. 4
5. Магістратура

4. Позначте вашу спеціальність

1. 029 «Документознавство та інформаційна діяльність»
2. 035 «Філологія»
3. 052 «Політологія»
4. 053 «Психологія»
5. 054 «Соціологія»
6. 213 «Соціальна робота»

5. Вкажіть місце вашого проживання

1. Гуртожиток
2. Орендоване житло
3. Проживаю разом із батьками/родичами
4. Власне житло

6. Скільки вільного часу в день ви маєте?

1. до 1 години
2. 1-2 години
3. від 2 до 3 годин
4. більше 3 годин

7. Як ви проводите вільний від роботи/навчання час?

1. Дозвіллева діяльність
2. Курси різних напрямків
3. Саморозвиток
4. Інше (вказіть)

8. Як ви організовуєте дозвілля?

1. Вдома
2. Поза домом
3. Скоріше вдома

4.Скоріше поза домом

9. Чи відвідуєте ви заклади культури (музеї, театри, кінотеатри тощо)

1. так
2. ні (перехід до 16)
3. скоріше так, ніж ні
4. скоріше ні, ніж так

10. Чи відвідуєте ви кінотеатр?

1. так
2. ні

11. Чи відвідуєте ви музей?

1. так
2. ні

12. Чи відвідуєте ви театр?

1. так
2. ні

13. Чи відвідуєте ви оперу?

1. так
2. ні

14. Чи відвідуєте ви балет?

1. так
2. ні

15. Чи відвідуєте ви бібліотеки?

1. так
2. ні

16. Чи переглядаєте ви соц. мережі/меседжери у вільний час?

1. так (перехід до 17)
2. ні (перехід до 18)

17. Які соц. мережі/меседжери ви зазвичай переглядаєте у вільний час?

1. Інстаграм
2. Фейсбук
3. Тік ток
4. Твітер
5. Телеграм
6. Вайбер
7. Інше (вказіть)

18. Як ви зазвичай проводите дозвілля? (не більше 3 варіантів)

1. Відвідування закладів культури
2. Перегляд соц. мереж / меседжерів
3. Перегляд телебачення
4. Заняття спортом
5. Інше (вказіть)

Дякую за участь в опитуванні!

3.3. Аналіз результатів дослідження

Загальна кількість опитаних респондентів 295. Серед них 30,5% віком від 17-18 років; 43,3% віком від 19-20; 20% віком від 21-22 та 6,1% віком більше 23 років.

За статевим розподілом 23,1% опитаних становлять чоловіки та 76,9% – жінки. Від загальної кількості опитаних студенти першого курсу становлять 30,5% ; другого – 24,7%; третього – 18,6%; четвертого – 20%; магістри – 6,1%.

Розглянемо розподіл за спеціальностями: 10,8% респондентів становлять студенти спеціальності 029 «Документознавство та інформаційна діяльність»; 33,6% – 035 «Філологія»; 6,4% – 052 «Політологія»; 31,1% – 053 «Психологія» 6,8% – 054 «Соціологія» та 11,5% – 213 «Соціальна робота».

Серед опитаних найбільше осіб, що проживають в гуртожитку – 44,7%; ті хто проживають з батьками або родичами – 24,5%; відсоток тих, хто орендує помешкання становить 19,6% і лише 10,2% мають власне житло.

Значна частина респондентів має більше 3 годин вільного часу в день, а саме 46,8%; від 2 до 3 годин вільного часу мають 28,5% опитаних; від 1 до 2 год./день мають 16,9% і лише 7,8% мають менше 1 години вільного часу в день.

У вільний від навчання/роботи час студенти ФЛСК НАУ у більшості організують своє дозвілля, а саме 59%; 11,5 % витрачають вільний час на саморозвиток; 8,5% - на курсах різних напрямків; 21% респондентів вказали варіант інше (серед варіантів відповіді були вказані такі заняття як *допомога рідним, студентське самоврядування, волонтерська діяльність*)

На питання анкети «Як ви організуєте дозвілля?» було отримано відповіді з наступним розподілом «Вдома» - 18%; «Поза домом» - 56,6% «Скоріше вдома» - 6,1%; «Скоріше поза домом» - 19,3%. Таким чином можна зробити висновок, що студенти ФЛСК НАУ в більшості проводять дозвілля поза домом.

Серед опитаних студентів ФЛСК 75,6% - зазначили, що відвідують заклади культури (музеї, театри, кінотеатри тощо); взагалі не відвідують такі

заклади 9,8%; скоріше відвідують 9,5% опитаних; скоріше не відвідують 5,1%.

Розглянемо розподіл по закладам культури які відвідують студенти (вибірка 280 осіб, без урахування тих, хто не відвідує):

Кінотеатри відвідують 91,4% опитаних респондентів; частка тих, хто відвідує музеї становить 47,9%; театр відвідують 30,4% опитаних студентів; оперу – 8,2%; балет – 4,3%; бібліотеки – 12,5% .

Всі опитані респонденти переглядають соціальні мережі/меседжери у вільний час. Розподіл соцмереж/меседжерів які переглядають студенти виглядає наступним чином:

- Інстаграм – 98,3%
- Фейсбук – 41,7%
- Тік ток – 67,1%
- Твітер – 4,1%
- Телеграм – 79,7%
- Вайбер – 69,5%
- Інше – 1,7%

Зазвичай своє дозвілля студенти ФЛСК НАУ проводять таким чином:

- Відвідування закладів культури – 92,9%
- Перегляд соц. мереж / меседжерів – 95,9%
- Перегляд телебачення – 8,5%
- Заняття спортом – 37,3%
- Інше – 40,7%, серед цього варіанту відповіді можна виокремити 2 найпопулярніші, що становлять 44,2% - прогулянка; 37,5% - зустріч з друзями.

Аналіз результатів дослідження щодо нульової гіпотези. Нульова гіпотеза дослідження була сформована наступним чином: «Студенти соціально-поведінкових наук та філологічних наук однаково організовують дозвіллеву діяльність.» Відповідно до цього нам потрібно порівняти відповіді респондентів

спеціальності 035 «Філологія» та соціально-поведінкових наук, до яких відносимо всі інші спеціальності ФЛСК НАУ: 029 «Документознавство та інформаційна діяльність», 033 «Філософія», 052 «Політологія», 053 «Психологія», 054 «Соціологія» та 213 «Соціальна робота. Таким чином нам потрібно привести у відповідність їхні числові значення, щоб дані групи можна було порівнювати. Як ми уже зазначали, кількість студентів філологів у вибірці становить 99 осіб, отже, кількість студентів інших спеціальностей – 196 осіб. Вибіркова сукупність становить 295 осіб, тоді, студенти філологи складають 34%, решта спеціальностей – 66%. Для того, щоб дані групи можна було порівнювати підемо наступним шляхом: обраховуючи відповіді респондентів соціально-поведінкових наук, отримані результати ділитимемо на 2. Таким чином ми досягнемо схожості цих груп за кількістю, адже їх відсоток становитиме 33%, що дозволяє порівнювати дану групу зі студентами філологами – 34%. Але необхідно пам'ятати, що ми можемо мати похибку, що дорівнює 3%.

Для того, щоб підтвердити або спростувати нульову гіпотезу потрібно проаналізувати питання №8, №9, №18.

У питанні №8 було отримано наступний розподіл: студенти філологи організовують своє дозвілля поза домом та скоріше поза домом – загалом 28%, серед студентів інших спеціальностей – 23%. Таким чином, ми бачимо, що в даному питанні різниця не є значущою.

Розглянемо результати отримані в питанні №9. Зміст питання полягає у тому, чи відвідують студенти заклади культури, тож маємо наступний розподіл: студенти філологи, що відвідують або скоріше від відвідують заклади становлять разом 30% від опитаних респондентів, студенти інших спеціальностей становлять 27%. Враховуючи похибку в 3%, можна стверджувати, що заклади культури студенти усіх спеціальностей ФЛСК НАУ відвідують майже однаково.

На питання №18 було отримано наступний розподіл:

Таблиця 1

Вид дозвіллевої діяльності	Студенти філологи	Студенти соціально-поведінкових наук
Відвідування закладів культури	33%	30%
Перегляд соц. мереж / меседжерів	28%	34%
Перегляд телебачення	2%	3%
Заняття спортом	12%	13%
Прогулянка	8%	5%
Зустріч з друзями	5%	5%

Таким чином, ми бачимо, що різниця не є значущою у видах дозвіллевої діяльності, якщо порівнювати студентів філологів та студентів інших спеціальностей. Представники обох груп надають перевагу відвідуванням закладів культури та перегляду соціальних мереж.

Отже, за результатами отриманих даних у запитаннях №8, №9, №18 гіпотеза про те, що студенти соціально-поведінкових наук та філологічних наук однаково організовують дозвіллеву діяльність – підтвердилась. Можна зробити висновок, що в цілому спеціальність не впливає на вибір дозвіллевої діяльності.

Аналіз результатів щодо робочих гіпотез. Перша гіпотеза «студенти першого та останнього курсу навчання мають однакові уподобання дозвіллевих практик» – спростована, адже студенти першого курсу більше часу проводять у соціальних мережах, а саме 45%, а студенти, що навчаються у магістратурі надають перевагу відвідуванням закладів культури 53%, здебільшого це кінотеатри.

Друга гіпотеза «студенти (чоловіки та жінки) мають однакову кількість вільного часу» – також спростована, адже спостерігається наступний розподіл: 20% чоловіків мають більше 3 годин у день від загального відсотку (23,1), в той час як 27% жінок мають більше 3 годин вільного часу та 26% мають від 2 до 3 годин, 16% від 1 до 2 годин від загального відсотку (76,9).

Третя гіпотеза «студенти, що проживають в гуртожитку та студенти, що живуть в іншому місці (оренда квартири, з батьками тощо) однаково проводять

вільний час» – спростована, адже серед тих, хто живе в гуртожитку (44,7%) – 33% у вільний час організують дозвілєву діяльність, тоді як студенти, що проживають в іншому місці (55,3%) – мають менший відсоток, у цьому варіанті відповіді, а саме 26%. З урахуванням того, що чисельність тих, хто проживає у гуртожитку є меншою у порівнянні із сукупністю людей, що мешкають з батьками, орендують / мають власне житло можна стверджувати, що спростування гіпотези правильне.

Отже, в цілому студенти ФЛСК НАУ організують дозвілєву діяльність схожим чином, відмінності спостерігаються між першим курсом бакалаврату та магістрами, а саме у способі проведення дозвілля. Також відмінності спостерігаються у кількості вільного часу у чоловіків та жінок, а також способі проведення вільного часу. Прослідковується надання переваги кінотеатрам у порівнянні з іншими закладами культури. Також переважна більшість а саме 75,9% в цілому проводять дозвілля поза домом. Серед соціальних мереж/меседжерів студенти найбільше користуються Інстаграм та Телеграм.

Висновки до третього розділу

Під час роботи над третім розділом було розглянуто, які організації досліджували питання дозвілля, дозвілєвої діяльності, культурних практик населення України, та молоді зокрема. Нам вдалося знайти дослідження таких організацій як ГО «Демократичні ініціативи», а також Cedos. Варто зауважити, що дослідження на таку тематику часто проходить за підтримки Українського культурного фонду. Можливо дослідженням дозвілєвої діяльності України та молоді займалися та займаються інші соціологічно-дослідницькі організації та фонди, але ми робимо висновок із доступних даних, які отримали в Інтернет ресурсах.

Тож, третій розділ був присвячений вторинному аналізу даних, а також проведенню дослідження власними силами та аналізу отриманих результатів.

Порівнюючи дані, що були наведені у вторинних даних та власне дослідження можна зауважити, що є схожі аспекти. Серед них можна виокремити активне проведення дозвілєвої діяльності, а також активне використання соціальних мереж. Таким чином ми можемо говорити про надійність дослідження, що було проведене серед студентів ФЛСК НАУ.

Отже, результати власного дослідження можна використати у майбутньому, для більш детального вивчення дозвілєвої діяльності. Також отримані результати стануть корисними при організації та проведенні різних заходів, що спрямовані на культурний розвиток студентства в університеті та на факультеті лінгвістики та соціальних комунікацій зокрема. Дані дослідження можна використовувати при розробці рекомендацій та методик щодо організації дозвілля та вільного часу.

ВИСНОВКИ

Дозвілля – це соціальне явище, яке займає одну із важливих позицій у соціальному житті людей. Воно як і будь яке явище має свої атрибути, функції та характер. Засадами на яких реалізується дозвілля як соціальне явище виступає дозвіллева діяльність. Оскільки тематика даної роботи полягає у стереотипах дозвіллевої діяльності сучасної української молоді, то варто підсумувати та наголосити на тому, що процес стереотипізації поведінки людей є одним із способів освоєння середовища та соціалізації.

Завдання соціологів – вивчення та дослідження різних соціальних процесів, явищ, змін тощо. Зокрема це стосується і питання стереотипів у нашому випадку дозвіллевої діяльності сучасної української молоді. Отже, коротко розглянемо основні підсумки дипломної роботи.

По-перше, під час написання даної роботи було здійснено спробу провести концептуалізацію таких соціальних явищ як «дозвілля» та «дозвіллева діяльність». Оскільки концептуалізація є перманентним процесом в ході якого виникають нові обставини, а відповідно до цього можна виокремити нові властивості у теоретичній. Як результат отримуємо удосконалення концепту. Таким чином нашу спробу проведення концептуалізації дозвілля та дозвіллевої діяльності можна назвати успішною, адже на підставі вивчення емпіричного матеріалу отримано нові

- атрибут: частина вільного часу;
- функцію: відновлення сил;
- стосунки: відображення розвитку суспільства та доповнення уявлення про його соціальний образ.

По-друге, визначено основні соціологічні підходи за допомогою яких можна вивчати дозвіллеву діяльність. Посеред низки соціологічних підходів, увага була зосереджена на інституційному, адже з нашої точки зору, він дає змогу оптимальної розбудови теоретичної моделі стереотипів дозвіллевої

діяльності. Також він збалансовано поєднує в собі елементи макро- та мікро- підходів, що дозволяє говорити про інституційний підхід як інтегративний.

По-третє, виявлено стереотипи сучасної української молоді при організації дозвілля. З'ясовано, що стереотипна поведінка має місце прояву в різних сферах діяльності людини, зокрема і дозвіллевій. Це дозволяє економити власний життєвий ресурс та спрощує процес адаптації та освоєння соціального середовища. Процес стереотипізації дозвіллевої діяльності молоді відбувається у зв'язку із формуванням шаблонів та уподобань в даній сфері.

По-четверте, організація дозвілля сучасної української молоді характеризується виникненням потреби у відпочинку. Дану потребу розглянуто серед загальної ієрархії потреб А.Маслоу. Також окрім базової потреби відпочинку, дозвілля молоді має характер потреби другого рівня, а саме самореалізації та саморозвитку.

По-п'яте, було проаналізовано досвід емпіричного вивчення дозвіллевої діяльності сучасної молоді в Україні. Для аналізу було використано декілька емпіричних джерел, які були спрямовані на вивчення дозвілля населення України в цілому та молоддю зокрема. Таким чином сучасна українська молодь схильна проводити дозвіллеву діяльність активно. Менша частина представників даного сегменту населення організовує дозвіллеву діяльність за допомогою таких культурних практик як читання книг чи відвідування закладів культури.

По-шосте, у ході написання дипломної роботи було проведено власне соціологічне дослідження на тему організації дозвіллевої діяльності студентською молоддю ФЛСК НАУ. Також було складено програму соціологічного дослідження, проведено онлайн опитування, здійснено аналіз даних. Результатами цього дослідження став висновок про те, що студенти ФЛСК НАУ проводять дозвіллеву діяльність активно.

Отже, мета даної роботи була досягнута: представлено теоретичну модель стереотипів дозвіллевої діяльності сучасної української молоді, яка була сформована на основі аналізу вторинних джерел, а також дослідження

проведеного власними зусиллями. Переконатися в цьому можна якщо поглянути на визначення об'єкта та предмета роботи. Об'єкт – стереотипи дозвілєвої діяльності сучасної української молоді, а предмет – їх сучасний характер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басилая А.А. Стереотипы досуговой деятельности учащейся молодежи: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. социол. наук: : спец. 22.00.06 “Социология культуры, духовной жизни “/ А.А. Басилая. – Екатеринбург, 2000. – 22 с.
2. Батнасунов А.С. Досуг как сфера жизнедеятельности современной российской молодежи: автореферат. дис. на соискание учен. степени канд. социологических наук: спец. 22.00.06 “Социология культуры, духовной жизни “/ А.С. Батнасунов – Ставрополь, 2004. – 24 с.
3. Белинская Е.П., Тихомадрицкая О.А. Социальная психология личности: Учебное пособие для вузов. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 301 с.
4. Бойко О. П. Дозвілля в суспільстві ризику / О. П. Бойко // Філософський альманах. Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – 2011. – Вип. 1 (99). – С.31–44.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 170 000. / [Автор і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», [2004]. – 1425 с.
6. Вишняк Л. И. Культура молодежного досуга / Л. И. Вишняк, В. И. Тарасенко. – К. : Вища школа, 1988. – 70 с.
7. Воловик А. Педагогіка дозвілля [Текст]: підручник / А. Воловик, В.Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – С. 100.
9. Дослідження «Культурні практики населення України», 2021. Громадська організація «Демократичні ініціативи молоді».
10. Дослідження Marketing and Media Index (ММІ), 2019. Кантар Україна.
11. Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні, 2020. Доступно: <https://cedos.org.ua/researches/doslidzhennia-dozvillia-i-kulturnykh-potreb-miskoi-molodi-v-ukraini/>

12. Еволюція дозвілля в контексті соціологічних категорій / Н.Цимбалюк, Ю.Яковенко // Психологія і суспільство. – 2004. – №2. – С. 118 – 124.
13. Исаева И.Ю. Досуговая педагогика: учебное пособие / И. Ю. Исаева. – М.: Флинта: НОУ ВПО «МПСИ», 2010. – 200 с.
14. Кірсанов В. В. До визначення предмета рекреації в контексті педагогічних проблем дозвілля / В. В. Кірсанов // Вісник книжкової палати. – 2004. – № 9. – С. 37.
15. Кузнецов В.И. Понятие и его структура. Методологический анализ. – К.: ИФ НАНУ, 1997. – 238с.
16. Марцин В.С. Економіка торгівлі: підручник. Київ: знання, 2008. – 603 с. – (друге).
17. Мачуліна І.І. Інноваційні тенденції у сфері дозвілля сучасної української молоді / І.І. Мачуліна // Вісник ОНУ ім. І.І. Мечнікова. Соціологія і політичні науки. – 2013. – №2(18). Ч.1. – С. 353 – 359.
18. Меренков А. В. Социология стереотипов / А. В. Меренков ; МО РФ, Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. — Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2001. — 292 с.
19. Мотузка Т.А. Гендерний стереотип, як об'єкт соціологічного дослідження // — тези доповідей ІХХ Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 1-5 квітня 2019 р.) / [ред. кол.: В.М. Ісаєнко та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.: Талком, 2020. – С.233-235.
20. Мотузка Т.А. Концептуалізація понять «дозвілля», «дозвіллева діяльність» // — тези доповідей ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 18-20 травня 2022 р.) / [ред. кол.: Н.В.Ладогубець, А.М.Кокарева та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.:НАУ, 2022. –с.149 – 150.
21. Мотузка Т.А. Соціологія стереотипу: від явища до поняття // — тези доповідей ХХ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів

- вищої освіти та молодих учених: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 1-3 квітня 2020 р.) / [ред. кол.: В.М. Ісаєнко та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.: Талком, 2020. – С.180-182.
22. Мотузка Т.А. Стереотипи у соціумі // — тези доповідей ІХХ Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 1-5 квітня 2019 р.) / [ред. кол.: В.М. Ісаєнко та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.: Талком, 2020.
 23. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М: ООО «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – С. 177.
 24. Паниотто В. И., Максименко В. С. Количественные методы в социологических исследованиях: монография. Киев: 2003. 269 с.
 25. Панова Г. С. Модели учреждений культуры: Принципы формирования в сфере культуры [Текст] / Г. С. Панова, В. М. Розин // Перспективные модели учреждений культуры. – М.: НИИ культуры, 1990. – С. 22–38.
 26. Перегуда Є.В. Соціологія: навчальний посібник / Є.В. Перегуда та ін. –К.: КНУБА, 2012. – 140 с.
 27. Піча В. М. Проблема вільного часу сучасних промислових працівників (культура вільного часу) / В. М. Піча. – Львів : Світ, 1990. – 152 с.
 28. Поняття та сутність дозвіллевої діяльності як фактору всебічного розвитку особистості волонтера / Н.О. Єсіна, О.О. Стрельнікова // Сучасне суспільство. – 2017. - № 2 (14)
 29. Сенюра О.В. Чинники трансформації соціального простору міста в соціологічному дискурсі // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». – Дніпропетровськ, 2015. – № 8 (124). - 81-89.
 30. Соціологічні підходи до вивчення дозвілля як соціального інституту / О.В. Михайлич, Т.А. Мотузка // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2022. – № 93. – С. 150–157.
 31. Соціологія: словник термінів і понять. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.

32. Стереотипи та ритуали як основа інституціоналізації / Мотузка Т.А., Яковенко А.К. // –тези доповідей ХХІ Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених: [у 2-х т.]. – Т. 1 (м. Київ, 5-9 квітня 2021 р.) / [ред. кол.: Н.В.Ладогубець, А.М.Кокарева та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.: НАУ, 2021. – С.235-237.
33. Стереотипи як соціокультурний чинник впливу на життя людей старшого віку / М.П. Кухта, І.О. Мартинюк // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2018. – № 79. – С. 194–202.
34. Трегубов Б. А. Свободное время молодежи: сущность, типология, управление / Б. А. Трегубов. – Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербургского университета. – 1991. – 152 с.
35. Устюжанина Л. В. Особенности маркетинга услуг в сфере свободного времени: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. соц. наук: спец. 22.00.06 – М., 1997. – С. 29–30.
36. Цимбалюк Н. Дозвілля між рівністю та нерівністю: до історії питання / Н.Цимбалюк // Український соціологічний журнал. – 2017. – № 1 – 2. – С.206 – 210.
37. Цимбалюк Н. М. Організація та методика культурно-дозвілєвої діяльності / Н. М. Цимбалюк. – К. : ДАКККиМ, 2000. – 145 с.
38. Шевчук І.В. Педагогічна сутність дозвілля та дозвілєвої діяльності / І.В. Шевчук // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2014. – №1(60). – С. 250 – 258.
39. Яцула Т.В. Дозвілля молоді у соціокультурному просторі сучасності // Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції з дистанційною участю, 24 березня 2021 р. – Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2021. –с.270 – 272.

Статева пропорція студентів ФЛСК НАУ за спеціальностями

Курс	Спеціальність					
	029	035	052	053	054	231
1	ч-25	ч-18	ч-13	ч-24	ч-4	ч-9
	ж-32	ж-92	ж-17	ж-73	ж-5	ж-32
2	ч-4	ч-15	ч-11	ч-21	ч-6	ч-4
	ж-18	ж-75	ж-15	ж-75	ж-15	ж-22
3	ч-3	ч-11	ч-5	ч-22	ч-7	ч-2
	ж-14	ж-57	ж-11	ж-44	ж-10	ж-25
4	ч-5	ч-12	-	ч-12	ч-5	ч-5
	ж-13	ж-79		ж-52	ж-20	ж-21
5	ч-1	ч-4	-	ч-10	ч-2	-
	ж-7	ж-12		ж-19	ж-6	ж-8

Статева пропорція ФЛСК НАУ

Курс/стать	1	2	3	4	5
Чоловіки	93	61	50	39	17
Жінки	251	220	161	185	52

ДОДАТОК В

Таблиця 3.3

Визначення вибіркової сукупності за спеціальностями та курсом навчання

Спеціальність	Курс	Всього студентів у групах	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
«Філологія»	1	110	$110/1129=0,097$	$295*0,097=29$
	2	90	$90/1129=0,080$	$295*0,080=24$
	3	68	$68/1129=0,060$	$295*0,060=18$
	4	91	$91/1129=0,081$	$295*0,081=24$
	5	16	$16/1129=0,014$	$295*0,014=4$
Документознавство та інформаційна діяльність»	1	57	$57/1129=0,050$	$295*0,050=15$
	2	22	$22/1129=0,019$	$295*0,019=6$
	3	17	$17/1129=0,015$	$295*0,015=4$
	4	18	$18/1129=0,016$	$295*0,016=5$
	5	8	$8/1129=0,007$	$295*0,007=2$
«Соціологія»	1	9	$9/1129=0,008$	$295*0,008=2$
	2	21	$21/1129=0,019$	$295*0,019=5$
	3	17	$17/1129=0,015$	$295*0,015=4$
	4	25	$25/1129=0,022$	$295*0,022=7$
	5	8	$8/1129=0,007$	$295*0,007=2$
«Психологія»	1	97	$97/1129=0,086$	$295*0,086=25$
	2	96	$96/1129=0,085$	$295*0,085=25$
	3	66	$66/1129=0,058$	$295*0,058=17$
	4	64	$64/1129=0,057$	$295*0,057=17$
	5	29	$29/1129=0,026$	$295*0,026=8$
«Соціальна робота»	1	41	$41/1129=0,036$	$295*0,036=11$
	2	26	$26/1129=0,023$	$295*0,023=7$
	3	27	$27/1129=0,024$	$295*0,024=7$
	4	26	$26/1129=0,023$	$295*0,023=7$
	5	8	$8/1129=0,007$	$295*0,007=2$
«Політологія»	1	30	$30/1129=0,027$	$295*0,027=8$
	2	26	$26/1129=0,023$	$295*0,023=7$
	3	16	$16/1129=0,014$	$295*0,014=4$
ЗАГАЛОМ	-	1129	100%	295

Розподіл загальної кількості респондентів за курсом навчання

Курс	Загальна кількість студентів	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
1	344	$307/1129=0,305$	$295*0,305=90$
2	281	$281/1129=0,249$	$295*0,249=73$
3	211	$211/1129=0,187$	$295*0,187=55$
4	224	$224/1129=0,198$	$295*0,198=59$
5	69	$69/1129=0,061$	$295*0,061=18$
ЗАГАЛОМ	1129	100%	295

Розподіл чоловіків вибіркової сукупності за курсом навчання

Курс	Загальна кількість чоловіків	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
1	93	$93/1129=0,082$	$295*0,082=24$
2	61	$61/1129=0,054$	$295*0,054=16$
3	50	$50/1129=0,044$	$295*0,044=13$
4	39	$39/1129=0,035$	$295*0,035=10$
5	17	$17/1129=0,015$	$295*0,015=4$
Загалом	260	100%	68

Розподіл жінок вибіркової сукупності за курсом навчання

Курс	Загальна кількість жінок	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
1	251	$251/1129=0,222$	$295*0,222=66$
2	220	$220/1129=0,195$	$295*0,195=57$
3	161	$161/1129=0,143$	$295*0,143=42$
4	185	$185/1129=0,164$	$295*0,164=48$
5	52	$52/1129=0,046$	$295*0,046=14$
Загалом	869	100%	227

ДОДАТОК 3

Таблиця 3.7

Розрахунок вибіркової сукупності чоловіків

Спеціальність	Курс	Загальна кількість чоловіків	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
«Філологія»	1	18	18/1129=0,016	5
	2	15	15/1129=0,013	4
	3	11	11/1129=0,010	3
	4	12	12/1129=0,011	3
	5	4	4/1129=0,004	1
Документознавство та інформаційна діяльність»	1	25	25/1129=0,022	7
	2	4	4/1129=0,004	1
	3	3	3/1129=0,003	1
	4	5	5/1129=0,004	1
	5	1	1/1129=0,001	0
«Соціологія»	1	4	4/1129=0,004	1
	2	6	6/1129=0,005	2
	3	7	7/1129=0,006	2
	4	5	5/1129=0,004	1
	5	2	2/1129=0,002	1
«Психологія»	1	24	24/1129=0,021	6
	2	21	21/1129=0,019	5
	3	22	22/1129=0,019	6
	4	12	12/1129=0,011	3
	5	10	10/1129=0,009	3
«Соціальна робота»	1	9	9/1129=0,008	2
	2	4	4/1129=0,004	1
	3	2	2/1129=0,002	1
	4	5	5/1129=0,004	1
	5	-	-	-
«Політологія»	1	13	13/1129=0,012	3
	2	11	11/1129=0,010	3
	3	5	5/1129=0,004	1
ЗАГАЛОМ	-	260	100%	68

Розрахунок вибіркової сукупності жінок

Спеціальність	Курс	Загальна кількість жінок	Відсоток, % у генсукупності від 1129 загалом	Кількість осіб у вибірці від 295 осіб
«Філологія»	1	92	0,081	24
	2	75	0,066	20
	3	57	0,050	15
	4	79	0,070	21
	5	12	0,011	3
Документознавство та інформаційна діяльність»	1	32	0,028	8
	2	18	0,016	5
	3	14	0,012	4
	4	13	0,012	3
	5	7	0,006	2
«Соціологія»	1	5	0,004	1
	2	15	0,013	4
	3	10	0,009	3
	4	20	0,018	5
	5	6	0,005	2
«Психологія»	1	73	0,065	19
	2	75	0,066	20
	3	44	0,039	11
	4	52	0,046	14
	5	19	0,017	5
«Соціальна робота»	1	32	0,028	8
	2	22	0,019	6
	3	25	0,022	7
	4	21	0,019	5
	5	8	0,007	2
«Політологія»	1	17	0,015	4
	2	15	0,013	4
	3	11	0,010	3
ЗАГАЛОМ	-	869	100%	227